THE

ANDHRA PRADESH LEGISLATIVE ASSEMBLY DEBATES.

OFFICIAL REPORT

Fifty-ninth day of the First Session of the Andhra Pradesh Legislative Assembly

ANDHRA PRADESH LEGISLATIVE ASSEMBLY

Thursday, the 21st September, 1967.

The House met at Half-past-Eight of the Clock.

[*Mr. Speaker in the Chair*]

CONDOLENCE MOTION

re: DEMISE OF SRI A. C. SUBBA REDDY, HOME MINISTER

Mr. Speaker :— I request hon. Sri P. Thimma Reddy to move the Condolence Motion.

The Minister for Agriculture (Sri P. Thimma Reddy) :— Sir, I beg to move the following motion :—

"That this House places on record its deep sense of sorrow at the demise of Sri A. C. Subba Reddy, Minister for Home, and conveys its deep sense of sympathy to the members of the bereaved family."

Mr. Speaker :— Motion moved.

Sri P. Thimma Reddy :— Sir, the sixty year old Sri A. C. Subba Reddy was born on March 1st, 1907. Hailing from a patriotic family, Sri Reddy inherited all the nationalist fervour of the older generation. As long back as in 1937, in his thirties, Sri Subba Reddy joined the Congress and took a leading part in the freedom struggle, then sweeping the county under the banner of Gandhiji.

Sri Subba Reddy has been closely associated with the municipal administration of Nellore town. He was the Chairman of the Nellore Municipality for nearly three decades between 1936 and 1960. Indeed a record period to be proud of. During the tenure of his office, the town witnessed many sweeping changes and better civic amenities. Between April 1957 and January 1960, he headed the T. T. D. Board.

Sri Reddy was elected to the Legislative Assembly in 1957. He took keen interest in the proceedings of the House and on problems pertaining to municipal administration. He always spoke on

the floor of the House with authority and candour. When the 14-Member Sanjivayya Ministry took office in January 1960 Sri Subba Reddy became the Minister in charge of Large scale Industries' Mines, Industrial Trust Fund, Commerce, Housing and Municipal Administration. During 1962 General Elections, Sri Subba Reddy was returned to the Assembly from Rapur Constituency, Nellore district. In the Sanjeeva Reddy Ministry, he held the P. W. D. Portfolio. During the tenure of his office he imparted a new-found impetus to the implementation of cheep power and irrigation schemes specially minor irrigation schemes. In the Brahmananda Reddy Ministry, he retained the same portfolio and later Agriculture Ministry. At the time the State was passing through drough conditions, he was instrumental in launching many relief measures in conjunction with the Revenue Department.

During the recent elections, Sri Reddy was again returned from Rapur Constituency, Nellore District.

అధ్యక్షా ! శ్రీ సుబ్బారెడ్డిగారు మన యీ శాసన సభలో వుండే గౌరవ సభ్యులకే గాకుండా .రాష్ట్ర ప్రజానీకానికి ఎంత ఆప్తులో, ఎంత గౌరవనీయులో ఎంత మంచి నాయకుడుగా వారు రాణించారో అందరికి తెలిసినది. నేను 15 ఏండ్ల నుండి చూస్తున్నాను. దేశములో వారు ఏ ప్రాంతానికి వెళ్ళినా, ఢిల్లీకి వెళ్లినాసరే, All Inda నాయకులతో ఎప్పుడు కలిసినా, మంచి హుందాతనముతో, సమాన హోదా స్థాయిలో, విషయాలు చర్చించినప్పుడు నాకు ఎంతో తృప్తిగా వుండేది. ఆంధ్ర నుండి వచ్చిన నాయకులలో ఇంత హుందాతనంగా మన సుబ్బారెడ్డిగారు వారితో కూర్చుని విషయాలు పరిశీలించినప్పుడు, ఆంధ్రకు ఒక ప్రత్యేక గౌరవంగా కనబడింది. అధ్యక్షా! మీకు సుబ్బారెడ్డిగారు ప్రత్యేకమైన స్నేహితులు అన్న సంగతి అందరికి తెలుసు మన ముఖ్యమంత్రి బ్రహ్మానందరెడ్డిగారికి విద్యార్థి దశనుండి ఆయన, ఆప్తులలో మిత్రులలో ఒకరు కాని రాజకీయ జీవితము అనేక ఒడుదుడుకులు తెస్తూవుంటుంది. అది దాటుతూ వుంటాము. వ్యక్తులు వ్యక్తులుగా, మిత్రులు మిత్రులుగా హృదయంలో వుండడం మాత్రము శాశ్వతమని మనవి చేస్తున్నాను. ఎప్పుడు సుబ్బారెడ్డిగారి విషయము ఎక్కడ చర్చకు వచ్చినప్పటికి, అభిప్రాయ భేదం యింతో అంతో ఉండినా, ఆయన గురించి ఎవరు మాట్లాడినా, నాలుగు మంచి మాటలు-మంచి ధీమా కలిగిన నాయకుడని నిండు హృదయం, మృదుత్వం కలిగి, ప్రజా హృదయాలను చూరగున్న నాయకుడని మాట్లాడుకోవడం అందరికి తెలిసిన విషయమే ఆంధ్రదేశములో, ప్రత్యేకంగా యిప్పుడు ఏర్పడిన యీ తాత్కాలిక కల్లోల పరిస్థితులలో, దేశానికి, ఆంధ్రదేశానికి, ప్రజానీకానికి, అవసరము వచ్చినప్పుడు గట్టి నాయకత్వం వహించి, ఒక సరైనటువంటి నాయకుడుగా రాణించకలిగిన వ్యక్తిని మనము కోల్పోయాము. ఇది ప్రకృతి నియమము ప్రకృతికి తలవంచవలసిన బాధ్యత ప్రతి ఒక్కరిది. ఇంకా రెండు దశాబ్దాలపాటు అయినా దేశములో ప్రజలకు నాయకత్వం యివ్వగలిగిన మంచి మిత్రుడు పోయాడనే బాధ ఆంధ్రదేశములో అందరిని కలవర పరిచిందని ప్రత్యేకంగా మనవి చేసుకుంటున్నాను. ఈ శాసన సభలు వుండే మిత్రులను ఆయన గురించి బాధపడని

హృదయము లేదని మనవి చేస్తున్నాను. ఇవాళ్ల మన నాయకులు శ్రీ బ్రహ్మానంద రెడ్డిగారు శ్రీ సంజీవ రెడ్డిగారు నెల్లూరులో వుంటారు. వారు ఏంతో భాధతో, ఎంతో దుఃఖముతో నిన్న సాయంత్రం జూబ్లీ హాల్ నుండి బయటికి వచ్చారు. తాము, కౌన్సిల్ అధ్యక్షులు శ్రీ బ్రహ్మయ్యగారు ప్రత్యేకమైన సభ ఏర్పాటు చేస్తే ఉభయ శాసన సభలలో వున్న మంత్రులను శ్రీ సంజీవరెడ్డిగారు కలుసుకొని ఏదో నాలుగు మాటాలు మాట్లాడు కోడానికి ఏర్పాటు చేసిన ఆ సభా కార్యక్రమములో వున్నప్పుడు యీ వార్త మనలను దుఃఖ సముద్రములో ముంచిందని మనవి చేస్తున్నాను. ఈ సందర్భంలో చాలా భాధాకరమైన విషయము. ఇక్కడ నుండి ఊహించు కోగలము. నెల్లూరు పట్టణము నిండా, నెల్లూరు జిల్లా ప్రజలేగాకుండా హైదరాబాదు నుండి అనేక మిత్రులు. మిగతా జిల్లాలనుండి కూడా మిత్రులు అనేక మంది వెళ్లి అక్కడ దుఃఖ సాగరములో మునిగిన కుటుంభానికి సానుభూతి తెలుపుతూ వుంటారు. నెల్లూరు జిల్లా అంతా దుఃఖ సముద్రలోనే మునిగి వుంటుందని మనకు తెలుసు. ఈ సమయములో మనము యిక్కడ సమావేశమై యీ తీర్మానము ద్వారా—నేను ముఖ్య మంత్రిగారి పక్షాన, నా పక్షాన, శాసనసభా పక్షాన యీ తీర్మానము ప్రవేశపెట్టి- మనందరి దుఃఖాన్ని, సంతాపాన్ని వారి కుటుంబానికి తెలియ జేసుకుంటున్నాము-వారికి భగవంతుడు శాంతినొసగు గాక యని ప్రార్థిస్తున్నాను.

శ్రీ బి. రత్నాసభాపతి (రాజంపేట) :—అధ్యక్షా! నిన్న సాయంత్రం 6 గంటలకు ఈ పిడుగు లాంటి వార్త మనకందరికీ తెలిసింది. సుబ్బారెడ్డిగారు తమ షష్టిపూర్తి చేసుకొన్న తర్వాత మరణించడం జరిగింది. ఆంధ్రదేశంలో ఉన్నటు వంటి అగ్రనాయక శ్రేణిలో వారు ఒకరు అని చెప్పడానికి సందేహించ వలసిన అవసరంలేదు. వారి జీవితం అంతా ఒక తడవ మనం చూస్తే ఎంత ఘనత వహించిందో, ఎంత eventful మనకు అర్థం అవుతుంది. ఎంతో సాహసంతో, వారు చిన్నప్పటి నుంచి, వారు రాజకీయాలలో చేరినప్పటి నుంచి పనిచేసేవారు. సామాన్యం అయిన కుటుంబానికి చెందిన వ్యక్తి. ఎంతో దీక్షతో, పట్టుదలతో వారు ఈ శ్రేణికి వచ్చారు నేను High School లో చదువు కుంటున్నప్పటి నుంచి వీరిని గురించి తెలుసు. కాంగ్రెస్ పోరాట సంస్థగా ఉన్నరోజులలో. కూడా వారు బ్రిటిష్ ప్రభుత్వాన్ని కాదు, ఎదుర్కొంది. ఒక feudal వ్యవస్థను ఎదుర్కొనే అవకాశం వారికి దొరికింది. ఆయన కాంగ్రెస్ నాయకుడే గాకుండా, రైతులకు ప్రజలకు కూడా నాయకుడు. సంస్థానాధి పతులను ఎదుర్కొని, వాళ్ల exploitation నుంచి ప్రజలను విముక్తిచేయుడానికి ఎంతో ప్రయాసపడ్డారు. వీరు ఆంధ్రదేశంలో-struggle period లో ఉన్నటువంటి నాయక శ్రేణికి చెందిన వారిలో ఒకరని ఇదివరకే చెప్పాను, ఇట్లా ఒక్కొక్కరు రాలిపోతూ ఉంటే, [illegible] ఈ దేశానికి ఏమిగతి పడుతుంది అనికూడా భయం కలుగుతోంది. వారు ఎంతో కష్టపడి, ప్రయాసపడి, ఎన్నో త్యాగాలు చేసి, వారి కుటుంబాన్ని కష్టనిష్టూరాలకు గురిచేసి స్వాతంత్ర్యాన్ని సంపాదించారు, ఆ స్వాతంత్ర్యాన్ని కాపాడుకోవడమే గాకుండా, ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థ వ్రేళ్లు నాటుకొనేంతవరకు

కూడా, వీరియొక్క పర్యవేక్షణ ఉంది. ఇతరులకు సలహాలు ఇచ్చే అవకాశం కూడా ఇప్పుడు లేకుండా పోయిందే. అని బాధకలుగుతోంది. వ్యక్తిగతంగా వారికి, నాకు చాలా సన్నిహిత సంబంధం ఉండేది. ఈ శాసన సభలో వారి సన్నిహితం లేనివారు ఉండరని అనుకొంటా! ఎన్నికలు అయిపోన తర్వాత, అందరం ఇక్కడకు వచ్చిన తర్వాత. మంత్రి అయిన తరువాత, వారు మద్రాసు పోయే ముందు రోజురాత్రి 11 గంటల వరకు మాట్లాడు కున్నాం అందరూ వెళ్లి పోయిన తర్వాత, అఖరున నేను వెళ్లిపోయే సమయంలో నన్ను పోనియకుండా కూర్చో బెట్టారు. ఆ రోజు వారు చెప్పిన మాటలు తలచుకొంటే చాలా బాధ కలుగుతోంది. నేను ఆరోగ్యం కాపాడుకొనే నిమిత్తం మద్రాసు పోతున్నాను. కాని ఈ రోగం నన్ను బాధ పెడుతోందనినాకు తెలియదు. ఇంతవరకు ఈ జబ్బును డాక్టర్లుకూడా diagnose చేయ్యలేదు, మళ్లీ తిరిగి హైదరాబాదు వస్తానని నమ్మకం లేదని ఆ రోజే అన్నారు ఆ రోజు నుంచి వారుచాలా కాలం బ్రతకటం కష్టంఅని నాకు అనిపిస్తూ వచ్చింది. ఈ నెల 4 వ తారీఖున, లచ్చన్న గారు, నేను వారి దగ్గరకు చూడడానికి పోయినప్పుడు, హైదరాబాదు వచ్చిన తర్వాత అనుకొంటా మొట్టమొదటగా రక్తం పడటం జరిగింది. చాలా కాలం బ్రతకటం కష్టం అని ఆ రోజె అందరికి అర్థం అయిపోయింది. వారికి Cancer జబ్బు diagnose చేసిన రోజు నుంచి, ఇంతవరకు కూడా ఎంతో కష్టపడ్డారు. అది చూచి చాలా బాధ అనిపించింది. కానిఅక్కడ మట్టుకుఅర్థం అవుతోంది వారు బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం తోను తర్వాత feudal వ్యవస్థలోను, సంస్థానాధిపతులలోను, ప్రజనీకం కొరకు, దేశ స్వాతంత్రం కొరకు వారు ఎంత పోరాటం జరిపారో, ఈ మృత్యువు అన్నీ దానిలో వారు అంత గట్టిగా, వారు పొరాటం జరిపారని అర్థం అవుతోంది. ఇవన్నీకూడా వారి జీవిత పరామర్శకు, ఎంత సహసంతో ఎంత ధైర్యంతో ఎంత చాక చక్యంతో, ప్రజల అభివృద్ధి కోసం ఎంత సేవ చేశారో అర్థం అవుతోంది. నిజంగా వారిని పోగొట్టు కోవడం చాలా దురదృష్టం. మరణించటం ప్రతివారికి తప్పదనుకోండి. వేదాంతం చెప్పటంకంటె ఏమీ చేయ లేం కాని ఒకటి మాత్రం బాధకలిగిస్తోంది. ఇటువంటి మనుష్యులు ప్రపంచంలో గాని, దేశంలోగాని, ప్రత్యేకించి ఆంధ్ర దేశంలో అరుదుగా కన్పిస్తున్నారు. ప్రత్యేకంగా మన సమస్యలు పెరిగే ఈ రోజులలో, సాహసంతో, ధైర్యంతో, అభిమానంతో, అభ్యుదయ నాయకులుగా, ఉన్నటువంటి వ్యక్తులు కావలసిన ఈ రోజులలో ఇలాంటి వారు మనలను విడిచిపోవటం అనేది చాలా విచారించ వలసిన విషయం ఇంతకంటే నేను ఎక్కువగా చెప్పలేను, శ్రీ తిమ్మారెడ్డిగారు ప్రవేశ పెట్టిన ఈ తీర్మానాన్ని వారు చెప్పిన విషయాలతో సంపూర్ణంగా ఏకీభవిస్తూ ఈ తీర్మానాన్ని బలపరుస్తూ వారి ఆత్మకు శాంతిని గలించుగాక అని భగవంతుని ప్రార్థిస్తూశలవు తీసుకొంటున్నాను.

శ్రీ ఎస్. వేమయ్య ([illegible]) :—అధ్యక్షా ! శ్రీ సుబ్బారెడ్డిగారి మరణ వార్త నిన్న సాయంత్రమే విని చాలా ఆశ్చర్యం విచారంకూడా పొందవలసి వచ్చింది. సుబ్బారెడ్డితో నాకు చాలా చాలా సన్నిహితమైన సంబంధం ఉంది. [illegible] 19[illegible] సం॥లో నేను విద్యార్థిగా ఉన్నప్పటినుంచీ కూడా,

ఇప్పటికి 35 సం॥లుగా వారికి, నాకు సంబంధం ఉంది, స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో, కొన్ని సంవత్సరాలు ఆయనతో భాగస్వామిగా పనిచేశాను. భేదాభిప్రాయాలు ఉంటే ఉండవచ్చు స్వాతంత్ర్య పోరాటంలోగాని, Municipal Chairman గా ఉన్నప్పుడుగాని, శాసన సభలో వారితో కలిసి ఉన్నప్పుడుగాని, మంత్రిగా అయినప్పుడు, ఇక్కడ ఇతర సభ్యులలోగాని, ప్రధానంగా ప్రతిపక్ష సభ్యులతో గాని, వారియొక్క సన్నిహితం, ఇతరులకంటెకూడా కొంచం హెచ్చుగా ఉందని చెప్పడం అతిశయోక్తి అనుకోను.

అధ్యక్షా ! మీకుకూడా జ్ఞాపకం ఉండవచ్చు. అందరి మంత్రులవలె గాక, పలుమార్లు ప్రతిపక్ష బెంచీలలో కూర్చొని, వాళ్ల విషయాలు తెలుసుకోవటంగాని, Secretariat level లో కాలయాపన కాకుండా, శాసన సభలోనే అధికారులను పిలిపించి, అక్కడికక్కడ శాసన సభ్యులతో చర్చించి. సమస్యలు పరిష్కరించటం వారికి అలవాటు, జిల్లాలలో camp కి వచ్చినప్పుడు, అక్కడ ఉన్నటువంటి శాసన సభ్యులను, దానికి సంబంధించినటువంటి అధికారులను, పిలిపించి అక్కడికక్కడ ఆ సమస్యలన్నింటినీపరిష్కరించటంలో ఆయన మంచి administrator గా పేరు పొందాడు. వారు చనిపోవడం ఒక నెల్లూరు జిల్లాలకే కాక మన రాష్ట్రానికి, దేశానికి, జిల్లాకు తీరని నష్టము అని నేను భావిస్తున్నాను. వారు చాలా ధైర్యశాలి, ఆజానుబాహుడు, ఎంతో ఎత్తు మనిషి. తాను నమ్మినటువంటి దానిని నిర్మొగమాటంగా ఏమి అడ్డంకి లేకుండా చేయగలిగిన మనిషి, నాకు జ్ఞాపకము ఉన్నది, ఒక సందర్భంలో విరంతా ఉండు ఉండు అన్నా కూడా, ప్రతిపక్షాలతో వోటు చేశాడు, నిలబడినాడు. అది నాకు జ్ఞాపకం వస్తుంది. ఆ విధంగా ధైర్యంగా చెప్పలేను నమ్మినటువంటి దానిని ధైర్యంగా ఎదుర్కొనగలిగినవాడు. దానిని ఒక నిదర్శనంగా మనం చూడవచ్చు. ఆయన ఇతరుల గురించి కూడా, ప్రత్యేకించి ప్రతిపక్షంలో ఉన్నటువంటి వాళ్లకు ఇచ్చేటటువంటి గౌరవము చాలా అతీతంగా కన్పడుతుంది. అది నా వ్యక్తిగతమైన అభిప్రాయం కావచ్చు గాక. నేను భావించేది ఆవిధంగా. ఇంకొక మాటులో చెప్పాలంటె, common man కు కూడా ఆయన అందుబాటులో ఉంటాడని చెప్పడంలో అతిశయోక్తి లేదు. చాలా common people తో కూడా చాలా సన్నిహితంగా ఉంటాడు. ఈ సందర్భంలో వారు చనిపోయిన దానికి గౌరవనీయ తిమ్మారెడ్డిగారు ప్రవేశపెట్టిన ఈ సంతాప తీర్మానాన్ని నా తరఫున, మా పార్టీ తరఫున బలపరుస్తూ, దుఃఖసాగరములో మునిగిపోయిన వారి కుటుంబ సభ్యులందరికి సంతాపాన్ని అందజేస్తూ సెలవు తీసుకొంటున్నాము.

శ్రీ టి. నాగిరెడ్డి (అనంతపురం) :— అధ్యక్షా, నాకు ఎప్పుడూ [illegible] [illegible] ధుర్యశీలుడు ఎదుర్కోడానికి వంసిద్ధమైన వ్యక్తి అంటె ఇష్టము. చలించకుండా, తాను అనుకొన్నటువంటి మార్గాన పురోగమించడానికి అడ్డంకులను దాటి ముందుకు పోవడానికి ప్రయత్నించేవాడు అంటె ప్రేమ. శ్రీ సుబ్బారెడ్డి గారు నేను ఎరిగినప్పటినుంచి చాలా ఎన్నో రకాలైన [illegible] లో [illegible].

వారు పార్టీ రాజకీయాలలో కానివ్వండి, రాష్ట్ర రాజకీయాలలో కానివ్వండి, దాపరికం లేకుండా ఉన్నది ఉన్నట్లుగా బయట పెట్టగలిగినవాడు. పెట్టిన తర్వాత కూడా తిరిగి అదే ఎత్తులతోనే సన్నిహితంగా మాట్లాడగలిగినవాడు. అది ఒక ప్రత్యేకత ఆయన అనే వాడు ఎప్పుడైనా—ఇంతకంటె ఘాటుగా అందామని అనుకొన్నాను గాని నాకు మాట రాలేదు. "అని అనే వాడు అసెంబ్లీలో చర్చ ఆయన తరువాత. ఆయనకు ఆ యుద్ధంలో నిలబడి ఆ తట్టుకొనే శక్తి నాకు ఉన్నదా లేదా అని పరీక్షించుకోవడం ఒక అలవాటు ఏమో అని నాకు అనిపిస్తుంది. మొత్తం మీద ఆంధ్ర రాజకీయాలలో ఒక ముఖ్యమైన వ్యక్తి రాలిపోయినాడు అనేది మాత్రం వాస్తవము. ఆయన ఈ విధమైన పరిస్థితిలో రోజు రోజుకు దిగజారిపోతున్నాడని దినమూ వింటున్నాము. దురదృష్టవశాత్తు ఈ రోగానికి ఇంతవరకు మందు కనుకోలేదు ఎవరూ ఇది బాధాకరమైనటు వంటిదని మనకు కన్పడుతూనె ఉన్నది. నాకు ఒక్కొక్కప్పుడు అనిపించేది, ఈ 2, 3 రోజులుగా, ఈ బాధపడడానికంటె, ఈ డాక్టర్లు కొంచెము నిద్రమత్తు ఏదైనా ఇస్తే బాగుంటుంది గదా అని. ఈ బాధ ఏమీ తరిగేది కాదు, పోయేది కాదు. అటువంటప్పుడు కనీసం బ్రతికి ఉన్నంత సేపు ఆ నొప్పి కలగకుండా చేయగలిగినటువంటి మార్గాన్ని అయినా Science కనుక్కోలేదా అని! మొత్తం మీద ఒక పెద్ద storm లో మెరుగువలె మెరవగలిగినవాడు. తనచుట్టు ఉన్న వారందరిని ఆనందములో ముంచగలిగినవాడు ఆయన చుట్టూ కూర్చొని మాట్లాడుతూ ఉండేటటువంటి వారు ఎప్పుడూ నవ్వుతూనె ఉంటారు. Even moody fellow కూడా నవ్వితీరవలసిందే. ఆయన దగ్గర సన్నిహితత్వం ఉన్నది. చుట్టూ కూర్చొని వాళ్ల దగ్గర సన్నిహితత్వం సమకూర్చుకొంటాడు. మొత్తం మీద మంచి స్నేహితుడు, open minded man, ఏది దాచుకొనే వాడు కాదు. అటువంటి వ్యక్తి ఇప్పుడు ఆంధ్ర దేశంలో పోవడం అనేది శాసన పక్షకు, రాష్ట్రానికి చాలా లోటు కలిగించిందని నా నమ్మకము. వారికి వారి కుటుంబానికి నా తరఫున, నా పార్టీ తరఫున సానుభూతి తెలియజేస్తున్నాను.

డాక్టర్ టి. ఎస్. మూర్తి (వరంగల్లు) :— అధ్యక్షా, శ్రీ సుబ్బారెడ్డి గారు మన ఆంధ్ర రాజకీయ రంగములో ఒక తారగా వెలిసినటువంటి ఒక మహా వ్యక్తి. పది సంవత్సరములు P. C. C. లో సభ్యుడుగా వారు నాకు తెలుసు. ఆజానుబాహుడు. స్ఫురద్రూపి. ఆరు అడుగుల కంటె పైబడిన ఎత్తుగలిగి, ఎక్కడికి వచ్చినప్పటికీ, చుట్టూ పది మందిని attract చేయగలిగినటువంటి శక్తి గలిగినవాడు. ఒక సభలో వచ్చాడంటె, వెంటనే ఆయన చుట్టూ 10, 15 మంది చేరవలసిందే అది అందరికీ జరిగేటటువంటి సత్కారం కాదు. ఆయనలో ఆ magnetic attraction ఉన్నది. ఏదైనా ఒక విషయాన్ని నమ్మినట్లయితే, దానిని పట్టుదలతో కాయశక్తులా సాధించడం కోసం పని చేయగలిగిన ధీశాలి వారిని చూచినప్పుడల్లా నాకు "భర్తృహరి సుభాషితము"లోని ఒక పద్యము జ్ఞాపకము వస్తుంది.

"ఆరంభింపరు నీచమానవులు విఘ్నాయాస సంత్రస్తులై
యారంభించి పరిత్యజింతు రురువిఘ్నాయత్తులై మధ్యముల్
ధీరుక విఘ్నవిహన్యమాను లగుచున్ ధృత్యున్నతోత్సాహులై
ప్రారబ్ధార్థము లుజ్జగింపరు సుమీ ప్రజ్ఞానిధుల్ గావునన్."

అని చెప్పబడింది. ఆ మూడు భావములలోకి, ఆ ఉత్తమ వర్గానికి చెందిన వాడు శ్రీ సుబ్బారెడ్డిగారు. ఏదైనా ఒక పట్టుదల పట్టాడు అంటె దానిని సాధించడం కోసం ఎంత ప్రయత్నమైన సరే. వెనుదీసేవాడు కాదు. అయనతో చేసేటటువంటి యుద్ధము ధర్మ యుద్ధము లాంటిది. ఆయన మనస్సులో అనుకొన్నాడు అంటె అది బయటికి పడవలసిందే ఎదురుగా ఉన్నటువంటి ప్రత్యర్థికి చేసేటటువంటి విషయాలను తెలిసేటట్లు చెప్పేదాని కోసం ప్రయత్నించే వాడే గాని మనస్సులో ఒకటి, పైకి ఒకటి చెప్పేటటువంటి వ్యక్తి కాదు. పైన చూడడానికి చాలా కఠినంగా కన్పించినప్పటికీ, హృదయం వెన్నలాంటి హృదయము నాగిరెడ్డిగారు చెప్పినట్లు, వారి దగ్గర ఉండి మాట్లాడుతూ ఉంటె ఎప్పుడూ నవ్వుతూ మాట్లాడడమే. అందరినీ నవ్వించడము అనేది ఆయనలో ఉండేటటువంటి శక్తి నాయకులు రత్నసభాపతిగారు చెప్పినట్లు ఆ తరమువారు ఒక్కొక్కరే వెళ్ళిపోతూ ఉంటె, ఇంక అంతకంతకు అటువంటి పట్టుదల కలిగిన నాయకత్వాన్ని నెమ్మది నెమ్మదిగా మన రాష్ట్రము కోల్పోతుందా అనే విచారము కలుగుతూ ఉంటుంది. అటువంటి మహామనీషిని ఆంధ్ర రాష్ట్రము కోల్పోయింది. వారియొక్క మరణానికి నా యొక్క నా పార్టీ యొక్క సానుభూతిని వారి కుటుంబానికి తెలుపుతూ శ్రీ తిమ్మారెడ్డిగారు ప్రవేశపెట్టిన తీర్మానాన్ని నేను బలపరుస్తున్నాను.

శ్రీ ఎన్. రామచంద్రారెడ్డి (డోర్నకల్):—అధ్యక్షా, సుబ్బారెడ్డిగారి మరణ వార్త మనందరిని దుఃఖసాగరములో ముంచి వేసింది. ఒక తీరని లోటు మనకు నేడు కనిపిస్తుంది. అభావాన్ని మనము ఎట్లా పూర్తి చేయగలుగుతాము అనే అనుమానము కూడా కలుగుతుంది. ఇంతకు ముందు మాట్లాడిన మిత్రులు సెలవిచ్చినట్లు వారు నిష్కపట హృదయులు ఏ విషయమైనా దాచుకొనేవారు కాదు, ఏదైనా struggle వచ్చినప్పుడు గాని, ఏదైనా విషయం వచ్చినప్పుడు గాని సుబ్బారెడ్డిగారూ, కనీసం రేపటివరకైనా ఈ విషయము దాచిపెట్టండి అంటె, అమ్మో బాబోయి, ఇది నా నుంచి కాదు. ఏ విషయమైనా నేను స్పష్టంగా చెప్పేవాడినేగాని రేపటివరకు కాదు. ఒక నిమిషానికైనా దానిని దాచి పెట్టలేను అనేటటువంటి స్వభావము కలవాడు. ఆ విధంగా నిష్కల్మష హృదయుడు, సహృదయుడు. మనందరిని ఈ వేళ దుఃఖసాగరములో ముంచి వెళ్ళిపోతున్నాడు. వేమయ్యగారు చెప్పినట్లు వారు సాధారణ వ్యక్తులకు కూడా అందుబాటులో ఉన్న వ్యక్తి. నెల్లూరు జిల్లాలో ఆయనతో కలిసి పర్యటనకు వెళ్ళినప్పుడు, సామాన్య వ్యక్తులను కూడ దగ్గరకు తీసి పేర్లు పెట్టి పిలిచి కష్టసుఖాలు అడుగుతూండేవారు; దానిని బట్టి సామాన్యవ్యక్తి హృదయములో ఆయనకి ఏవిధమైన స్థానము ఉన్నదో అర్థం అవుతుంది. ఆయన ఇవాళ మనమందరము

దుఃఖసాగరములో ముంచి వెళ్ళిపోయినాడు. మనం అతని ఆదర్శములన్నింటిని అమలులో పెట్టుటకు ప్రయత్నం చేసినపుడే వారి ఆత్మకు శాంతి కలుగుతుందని మనమందరము ఆ మార్గాన్ని అవలంబించుట మంచిదని మనవిచేస్తూ తిమ్మారెడ్డిగారు ప్రవేశపెట్టిన తీర్మానమును బలపరుస్తున్నాను.

శ్రీ టి. పాపారావు (నగరికటకం) :—అధ్యక్షా, ఈ రోజు చాల విషాదకరమైన దినం: అది మన శాసనసభకు ఆంధ్రదేశానికే తీరనిలోటు అని మనవి చేస్తున్నాను. సుబ్బారెడ్డిగారు ఇక మనలో లేరు. గత 20 సంవత్సరముల నుంచి కూడ వారితోనాకు అతి సన్నిహితమైన సంబంధం అనుబంధం కూడ ఉండేది. వారు ఎప్పుడూ తన చుట్టూ కూర్చుండేవారిని, తను నవ్వుతూ ఎదుటివారిని కూడ నవ్విస్తూండేవారు. అందరి దృష్టిని ఆకర్షించిన ప్రత్యేక వ్యక్తి. ఆయన యీ నాడు మన రాజకీయరంగంనుంచి పోవడం తీరని లోటు. మన అసెంబ్లీకే ఒక వన్నెపోయి, ఆంధ్ర రాజకీయాలలో ఒక నక్షత్రము రాలిపోయిందని చెప్పవలసివస్తుంది. ఆయన చక్కగా మాట్లాడేవారు; ఎంత ఘాటుగా, ఓపెన్‌గా, పరిశుభ్ర హృదయంతో మాట్లాడేవారో ఆయనను ఎరిగినవారందరికీ తెలుసు. ఆయన హృదయం నవనీతం. ఆయనమనలను వదిలి వెళ్ళిపోతాడని, యీ అసెంబ్లీలో యింత త్వరగా ఆయనను గురించి యీ సంతాప తీర్మానం పెడతామని ఎన్నడూ అనుకోలేదు. ఈనాడు ఈ తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెట్టడానికి బాధపడుతూ, విచారిస్తూ, వారికి మన అశ్రుతర్పణములు అందజేసుకుంటూ వారి హృదయానికి శ్రీమన్నారాయణమూర్తి మంచిమార్గాన్ని చూపిస్తారని ప్రార్థిస్తూ వారి కుటుంబానికి నా సంతాపం తెలియజేస్తూ తిమ్మారెడ్డిగారు ప్రవేశపెట్టిన తీర్మానాన్ని బలపరుస్తున్నాను.

శ్రీ జి. బి. అప్పారావు (జామి) :—అధ్యక్షా శ్రీ సుబ్బారెడ్డిగారు నిర్యాణము యావదాంధ్రుల హృదయాలను గాయపరచింది. ఆయన సహృదయుడు. ఆయన హృదయం ఉదార ఉదాత్త మహత్తర ఆశయాలకు ఆలవాలము. ఆయన హృదయం నవనీతం, నవనవోన్మేషం అని చెప్పడంలో ఎంతమాత్రం ఆశ్చర్యం లేదు. వాస్తవ పరిస్థితులు మాట్లాడటం. యథార్థ విషయాలు ప్రసంగించడం ఆయనకు పరిపాటి కృత్రిమ, కుత్సిత, కుతంత్ర భావాలను ఎదుర్కొనడంలో పిడుగులాంటి మనిషి. స్వతంత్రభావాలు అన్నింటికి ఆయన నిలయమని చెప్పడంలో ఆశ్చర్యం యిసుమంతయూ లేదనే సంగతి అందరికి తెలిసినదే. ముఖ్యంగా, ఆయన త్యాగమూర్తి మాత్రమే కాదు. వీరుడుగా పుట్టారు, వీరుడుగా పెరిగారు, వీరుడుగా మృత్యుదేవతతో పోరాడి మనలనందరను విడిచిపోయారు. ఈనాడు ఆయనగురించి ముఖ్యంగా ఆంధ్రదేశం నేర్చుకొనవలసిన విషయం యథార్థవాదన; సత్య సంధత; సుశిక్షణతో ఉన్న సైనికునివలె, సుశిక్షణతో పెరిగినవీరుని వలె, ఆయన జీవితం ముగింపు చేసుకొన్నారు. ఆయనతో గత 20 సం.ల క్రిందట నాకు సన్నిహిత మైత్రికి అవకాశం చిక్కింది. అధ్యక్షా, తమకుకూడ తెలుసు, మనమంతా వెల్లూరి జైలులో ఉన్నప్పుడు ఆయన ఎంత సౌమ్యంగా, సహృదయంగా జైలులో వ్యక్తులను ఆదరిస్తూ వారిని సంతోషపరుస్తూ ఉండేవారో

తమకు తెలియనిది కాదు. వారూ మేమూ అంతా కలసి మీకు అనుచరులుగా మీ నాయకత్వాన్ని అభిలషిస్తూ ఆరోజుల్లో జైలులో కలసి ఉండేవారము. శ్రీ సుబ్బారెడ్డిగారి నిర్యాణము తీరని బాధ కలిగిస్తోంది. ఆయన ఏ పార్టీలో ఉన్నప్పటికీ, వ్యక్తిగతంగా ఉన్నప్పటికి ఆయన మాట్లాడే ప్రతియొక్క విషయం వాస్తవ, యదార్థ పరిస్థితిని రూపొందించిందిగాని ఎంతమాత్రం కుళ్లు, కుట్ర, కుతంత్రము చేర్చలేదు. ఆ రకమైన భావాలు ఉన్న వారయితే ఆయన ఎదురుగా రావడానికి, చెలిమి చేసుకొనడానికి, దగ్గరగా ఉండడానికి ఎంతమాత్రం అవకాశం, స్థానం లేకుండాపోయింది. వారిది అతి చిక్కని హృదయము. మనిషి ఎంత పొడవో, హృదయం అంత విశాలం. ఈ బాధ పరితప్త హృదయముతో యీ రెండు మాటలూ చెప్పడానికి సాహసించాను. ఆయన మన సారథి, మన సచివుడు. మన సఖుడు, మన బాంధవుడు, మన విభుడు. మనలను వీడి చనిరి, నిన్న సాయంత్రం యీ దుఃఖవార్త వినడానికి ఎంతో కష్టపడ్డాము. ఆయన పవిత్ర ఆత్మకు శాంతి కలగాలని భగవంతుని హృదయపూర్వకంగా ప్రార్థిస్తూ నా తరఫున, మా పార్టీ తరఫున మా సానుభూతి వారి కుటుంబానికి తెలియజేస్తూ మిత్రులు తిమ్మారెడ్డిగారు ప్రవేశపెట్టిన తీర్మానముతో సంపూర్ణముగా ఏకీభవిస్తూ బలపరుస్తూ సెలవు తీసుకొంటున్నాను.

శ్రీమతి సుమిత్రాదేవి (మేడ్చల్) :— అధ్యక్షా! నిన్నటినుంచి మన రాష్ట్రములో యీ దుఃఖవార్త ప్రతిమానవుని హృదయముతో బాధపెట్టుచున్నది. శ్రీ తిమ్మారెడ్డిగారు ప్రవేశపెట్టిన యీ సంతాప తీర్మానాన్ని బలపరుస్తూ కొన్ని విషయాలు చెప్పదలచుకొన్నాను. శ్రీ సుబ్బారెడ్డిగారు పూజ్యులు, వారిలో ఎన్నో సుగుణాలుఉండినవి, వారితో పనులు తీసుకొనేవారికి వారి స్వభావం బాగా అర్థం అయ్యేది. ఏదైనా విషయం వారితో చెప్పుకొన్నప్పుడు అందులో నిజాయితీ ఉంటే ఆ ఫైలు తెప్పించేవారు, వీలైతే దానికి సంబంధించిన ఆఫీసరును కూడ వెంటనే పిలిపించి ఆ పని పూర్తి చేసి పంపేవారు. శాసనసభ్యులైనా వారివద్దకు పోయినప్పుడు, నిరాశగా ఆ పని కాలేదని మరలలేదు. అప్పుడు వీలు లేకుంటే మళ్లీ కొన్ని రోజులయిన తరువాత జ్ఞాపకం పెట్టుకొని ఫైలు వచ్చినప్పుడు టెలిఫోను చేసి పిలిచి యీ కార్యాలు యిట్లా ఉన్నవని చెప్పి పంపేవారు. శాసనసభ్యుల ఎడల మేలాక. వారు స్త్రీలంటే ఎంతో అభిమానంగా ఉండేవారు. వారు ఆదరించి, కూర్చోబెట్టి శాంతంగా ప్రేమతో మాట్లాడేవారు. వారు శాసనసభలోకి ఒక గంట మ్రోగిన మాదిరిగా వచ్చేవారు. ఎంతో సంతోషంగా ప్రవేశించేవారు. పెద్ద, చిన్న, ధనవంతులు, పేదవారు అని అనుకోకుండా అందరితో ఎంతో ప్రేమగా మాట్లాడేవారు. వోటింగ్ అక్కడ జరిగేటప్పుడు సైదయ్య ఉన్నాడా లేడా అని అడుగుతూఉండేవారు. సైదయ్య బయటకు వెళ్లినాను "నీవు నా తమ్ముడవు; నేను పొడుగువాడిని, నీవు పొట్టివాడివి" అని గట్టిగా అనుచుకొని నా కడుపువాకానే ఉన్నావు చూసుకుని గట్టిగా నవ్వేవారు. పండిట్‌జీ శ్రీశైలం ప్రాజెక్టు ప్రారంభోత్సవం కోసం వచ్చినప్పుడు శాసనసభ్యులు శ్రీశైలం వెళ్లటానికి నాలుగు బస్సులు ఆరేంజ్ చేశారు. అప్పా—మేము అంతదూరం బస్సులలో రాలేము—అని మేము అంటే

స్త్రీలగురించి ప్రత్యేకంగా మనోరమ బస్సు అరేంజ్ చేశారు. బస్సుల వెళ్లాయా లేదా అని తెలుసుకొనటానికి ఎం. ఎల్. ఏ క్వార్టర్స్‌కు వచ్చారు. "సీకేమీ, నీవు మినిస్టర్‌వు; మెత్తని కారులో పోతున్నావు; మమ్మల్ని బస్సులలో పంపుతున్నావు" అని అంటే "నేను కూడ కారులో రాను; మీ బస్సులోనే వస్తాను" అని కర్నూలువరకు మా వెంబడే వచ్చారు. ఎంతో ఆదరంగా ప్రేమగా వారు వ్యక్తులను కనుక్కొనేవారు. శ్రీశైలం చేరినతర్వాత బాగా వర్షం వచ్చింది. ఆ స్థలానికి అందరు చేరుకొన్నారా లేదా అని వారు రాత్రి అంతా పడుకోకుండా ఎంతో శ్రద్ధగా—వర్షంలో నానుకొంటూ తిరిగి-ఒక్కొక్కరి విషయం కనుక్కొన్నారు. తెల్లవారినతర్వాత "అన్నా—మాకు పాతాళగంగను చూడాలనిఉంది. చాలా దూరం అది" అని అంటే అప్పటికప్పుడు ఆఫీసర్స్‌ను పిలిచి, స్త్రీలకొరకు జీపులను అరేంజ్ చేసి పాతాళగంగ చూపించారు. వారి ఆదరణను, ప్రేమను మనము మరువలేము. నిన్న జరిగినది చాలా దుఃఖ ఘటన. భగవంతుడు వారికి ఆ కర్మను చేకూర్చారు. వారి సహృదయానికి యీ రోగం వారికి సంభవించకుండా ఉండవలసింది. కర్మ ప్రతిఫలాన్ని వదలదు. వారి మరణానికి నేను దుఃఖిస్తున్నాను. ప్రతివాడికి పుట్టటం గిట్టటం ఉంటుంది. కాని మనం చేసే మంచి పనులు చిరకాలం ఉంటాయి. భగవంతుడు వారి ఆత్మకు శాంతిగలుగుగాక అని ప్రార్థిస్తూ వారి కుటుంబానికి నా సంతాపాన్ని తెలియజేస్తున్నాను. వారు తిరిగి మంచి జన్మ ఎత్తగలరని ఆశిస్తున్నాను. ఒక మహావీరుని యీనాడు ఆంధ్ర రాష్ట్రం కోల్పోయినందుకు మనం దురదృష్టవంతులము. తిమ్మారెడ్డిగారు ప్రవేశపెట్టిన తీర్మానాన్ని బలపరుస్తున్నాను.

Mrs. M. Godfrey (Nominated) :— Mr. Speaker Sir. I am sure, everyone here knew Mr. Subba Reddy personally. I have nothing to say about him because we all knew what an intellectual giant he was. We all know that he was a great asset to this Assembly and I am sure, everyone here will miss his inspiring spirit and his guiding hand.

On behalf of all the Anglo-Indians of the Andhra Pradesh and myself particularly, I convey my heartfelt condolences to the bereaved family and I request that this message be conveyed to them.

శ్రీ వి. వి. కృష్ణంరాజు (తుని) :— అధ్యక్షా, శ్రీ తిమ్మారెడ్డిగారు ప్రతిపాదించిన సంతాపతీర్మానాన్ని నేను కూడ బలపరుస్తున్నాను. సుబ్బారెడ్డిగారు అనేకమందికి రాజకీయంగా సన్నిహితులు. వారి తండ్రిగారు మొట్టమొదట తునిలో సబ్ ఇన్స్‌పెక్టర్ గా ఉండి తర్వాత అక్కడే డి.ఎస్.పి గా ఉండి ఉద్యోగం చేసిన సందర్భంలో వారికి మా తండ్రిగారికి ఎంతో స్నేహసంబంధాలు ఉండేవి. తర్వాత సుబ్బారెడ్డిగారు తూర్పుగోదావరిజిల్లాలో రాజమహేంద్రవరంలో 1905 వ సం. లో జన్మించారు. ఆ కారణంచేత వారితో నేగాకుండా వారి తండ్రిగారితో వారి కుటుంబంతో సన్నిహిత సంబంధం తూర్పుగోదావరిజిల్లా ప్రజానీకానికి ఉన్నది. స్నేహితుడు, సోదరుడు అయిన సుబ్బారెడ్డిగారు నిన్నటి రోజున సాయంత్రం 6-40 ని. లకు స్వర్గస్థులైనారు. సంజీవరెడ్డిగారు వచ్చిన

సందర్భంలో నిన్న తమరు రాజ్యసభ, లోకసభ మన ఉభయశాసనసభల సభ్యులతో ఏర్పాటుచేసిన సమావేశములో సంజీవరెడ్డిగారు కొన్ని విషయాలు చెబుతున్న సందర్భంలో ఒక పిడుగువార్తగా సుబ్బారెడ్డిగారి మరణవార్త వినడంతోటి అందరికి చాలా విచారం కలిగింది. తమరు వెంటనే తమ సంతాపాన్ని వెలిబుచ్చారు. మానవజీవితంలో జాతస్య మరణం ధృవం—పుట్టిన తర్వాత నిర్యాణం తప్పదు. మృతజీవులు, జీవనమృత్యు—అని రెండు కోవలకు చెందిన సందర్భంలో—వీరు మనలను విడిచి భౌతికంగా నిర్యాణం పొందినప్పటికికూడ చిరస్థాయిగా మృతజీవులు అనే కోవకు చెందినవారు. వారు ఉన్నత జీవితయాత్ర గడిపిన వ్యక్తి, అంతేగాకుండా స్వరాజ్యసముపార్జన సిద్ధికై పూజ్యబాపూజీ శంఖారావాన్ని ఆలించి పాలించి ప్రజానీకానికి ఎంతో ప్రబోధం చేసిన జాతీయ యోధుడు. సమరయోధుడు శ్రీ సుబ్బారెడ్డిగారు. వారి దేశభక్తి, తత్పరత నేటికీ ప్రజానీకంలో పరంపర అస్తిత్వమైనదని చెపాలి. అలాంటి ధీరుడు, అకుంటిత దేశభక్తుడు అశేషమైన ప్రజాసేవ చేసినటువంటి మన సుబ్బారెడ్డిగారు. యీ రోజున మనలను విడిచి పెట్టి అమరులైనందుకు (వారిది నెల్లూరుజిల్లా అనుకొన్నప్పటికీ—వారి జన్మస్థానం తూర్పుగోదావరి జిల్లా అవటంచేత) తూర్పుగోదావరిజిల్లా ప్రజానీకం చాలా విచారిస్తున్నది. నా తరఫున, తూర్పుగోదావరిజిల్లా ప్రజల తరఫున వారి ఆత్మకు భగవంతుడు శాంతి కలుగజేయాలని ప్రార్థిస్తున్నాను. వారి కుటుంబానికి మా యొక్క సంతాపాన్ని తెలియజేస్తున్నాను. అట్లాంటి వ్యక్తుల జీవితయాత్రను మనం పదే పదే స్మరణకు తెచ్చుకొని దేశంకోసం సమాజంకోసం వారు చూపించిన మార్గదర్శకమైన కార్యక్రమాన్ని పెద్దలైన రాజకీయవేత్తలు ఆచరణలో పెడితే దేశాభ్యుదయసాధనకు అది పట్టుగొమ్మగా ఉంటుంది. ఇట్లా నిష్కల్మషంగా నిర్విరామంగా వారు చేసిన సేవా కార్యక్రమాలను మనము చేసినపుడు వారి ఆత్మకు శాంతి కలుగుతుందని ఆశిస్తున్నాను. మరొకసారి వారి ఆత్మకు భగవంతుడు శాంతి ఇచ్చుగాక—అని కోరుతూ తిమ్మారెడ్డిగారు ప్రతిపాదించిన సంతాపతీర్మానాన్ని ఆమోదిస్తూ వారికి యీ సభావేదిక నుండి జోహార్లు అర్పిస్తూ సెలవుతీసుకొంటున్నాను

విద్యామంత్రి (శ్రీ పి వి. రాజు) :—అధ్యక్షా, సుబ్బారెడ్డిగారి నిర్యాణం వల్ల ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో, లేక, దేశరాజకీయాలలో ఒక తీరని కొరత కలిగింది. ఆ కొరతను పూర్తి చేయటానికి యీ ప్రజానీకానికి ఎంతో కాలం పట్టవచ్చును. నాకు సుబ్బారెడ్డిగారితో పరిచయం 20 సంవత్సరాలక్రిందట కలిగింది. హైదరాబాద్ పోరాటంలో నిజాం పరిపాలనపై దాడి చేస్తున్నప్పుడు, పరిహద్దులలో ఉండి పోరాటము జరుగుతున్నప్పుడు నెల్లూరువెళ్లి వారి దర్శనం చేసుకొని వారి యొక్క సహాయం అపేక్షించి వారి సహాయం పొందే భాగ్యం నాకు కలిగింది. సుబ్బారెడ్డిగారు ఎక్కడ ఉన్నప్పటికీ—యీ సభలో ఉన్నా, ఏ కమిటీలో ఉన్నా, ఏ సమావేశంలో ఉన్నా— He can make his presence felt. తనయొక్క వ్యక్తిత్వాన్ని, వ్యక్తిత్వంయొక్క ప్రభావాన్ని అందరి హృదయాలపైన వేయగల శక్తి కలిగినవారు. [illegible] తుంది. వారి [illegible]

చేయటానికిగాని, సరసం ఆడటానికి గాని, లేక, విరోధించటానికిగాని ఉత్సాహం ఉండేది. అదే మనిషియొక్క గొప్పతనము. He was a man who called a spade a spade. అది ఒక గొప్పగుణము. ఏ వ్యక్తిలో ఆత్మశక్తి ఉంటుందో, ఏ వ్యక్తిలో తమలోతమకు విశ్వాసంఉంటుందో సత్యాన్ని సత్యంగాను, అబద్ధాన్ని అబద్ధంగాను చెప్పగలుగుతాడు. నాకు వారితో పరిచయం ఉన్నంత కాలం లేక వారిని తెలుసుకోగలిగినంతవరకు ఎప్పుడూ తన స్వార్థంకొరకుగాని లేక ఏ పార్టీకొరకుగాని అధికారంకొరకుగాని దేనికైనా తన ఆత్మగౌరవాన్ని చంపుకొని, వ్యక్తిత్వాన్ని చంపుకొని లేక తన మర్యాదను పోగొట్టుకొని ఆశించిన వాడు కాడు. మన అందరికి ఆయన జీవితం ఒక నమూనాగా ఉన్నది. వారి ఆత్మశాంతికి ప్రార్థిస్తూ, వారి కుటుంబానికి సానుభూతి తెలపడానికి వచ్చిన తీర్మానంతో నేనుకూడ ఏకీభవిస్తున్నాను.

శ్రీ వి. రామారావు (సికింద్రాబాద్-కంటోన్మెంటు) :—అధ్యక్షా, స్వర్గీయ ఎ. సి. సుబ్బారెడ్డిగారి నిర్యాణం గురించి గౌరవ తిమ్మారెడ్డిగారు ప్రవేశపెట్టిన తీర్మానంతో నేను ఏకీభవిస్తున్నాను. ఈ దఫా సమావేశం ఏ దుర్ముహూర్తంలో ప్రారంభం అయిందో చెప్పలేముగాని ఈ 10 దినాలలో నలుగురి ప్రముఖుల యొక్క మరణవార్తను వినడం తటస్థించింది. వారితో మాకు ప్రత్యేకమైన పరిచయం లేకపోయినా బహిరంగ సభలలో వారిని చూడడం తటస్థించింది. వారు ఆజానుబాహులు, వారి హృదయంలో ఏమి ఉన్నదో ముఖంలో అదే కనబడేది. ఆ ముఖంలో ఏది కనబడేదో వాక్కులో అదే తోచేది. అట్లాంటి వ్యక్తి దేశానికి సంఘానికి సమాజానికి ఉపయోగపడేవారి ఆయుస్సు పూర్తి అయినా లోటుమాత్రం తప్పదు. ఇంకొకటికూడ సమావేశానికి ఒక హెచ్చరికగా కనబడు తున్నది. జీవితం శాశ్వతం కాదు. ఉన్నవాళ్ళు దేశానికి, సమాజానికి, సంఘానికి ఏదో ఒకరకంగా సత్కార్యాలు చేసి ఉపకరించబడినప్పుడే జన్మ సార్థకం అవుతుం దనేది సూచిస్తున్నది. ఈ సందర్భంలో తిమ్మారెడ్డిగారు ప్రవేశపెట్టిన సంతాప తీర్మానంతో నేను ఏకీభవిస్తూ వారి ఆత్మకు శాంతి చేకూరుగాక అని వారి కుటుంబానికి మా పార్టీ తరఫున సానుభూతి తెలియపరుస్తున్నాను.

శ్రీ ఆర్. మహానంద (దర్శి) :—అధ్యక్షా, తిమ్మారెడ్డిగారు ప్రవేశపెట్టిన సానుభూతి తీర్మానంతో నేను సంపూర్ణంగా ఏకీభవిస్తున్నాను. శ్రీ సుబ్బారెడ్డి గారు లేనటువంటి లోటు ముఖ్యంగా మా నెల్లూరుజిల్లా వాసులకే కాకుండా రాష్ట్రం మొత్తంమీద తీవ్రమైన లోటుగా భావించాలని మనవిచేస్తున్నాను. ఎన్నో తరాలనుంచి జమీందారుల పోరాటంతో నెల్లూరు జిల్లా విసుగెత్తి, ఆ పోరాటమే యావద్భారతదేశానికి కారకమైన స్థితిలో సుబ్బారెడ్డిగారియొక్క సంపూర్ణమైన సహకారం ఆనాడు జమీన్ రైతులకు ఉన్నది. నోరు యెత్తి మాట్లాడడానికి వీలు లేనటువంటి పరిస్థితులలో ఆనాడు ఒరిస్సా విశ్వనాథదాస్ మొదలగు ప్రముఖులు వచ్చి సభ పెట్టుకోడానికి అవకాశం లేకుండా కన్నింగ్ హామ్ రాజ్యంలో 144 సెక్షన్ ఏర్పాటు చేసినటువంటి పరిస్థితులలోకూడ చొరవ తీసుకొని ఆయన మాకు సహాయం చేసిన యోధుడు అని మనవిచేస్తున్నాను.

మొదటినుంచి జిల్లాలో ఎంతో భాగ్యవంతులు, పెద్ద పెద్ద కుటుంబాలు ఉన్నవారు రాజకీయాలలో ప్రవేశం కలిగించుకొని ఉన్నా ఆ రాజకీయాలలో ధనవంతులైన కుటుంబాలకు ప్రాబల్యం ఉండకూడదు. అట్టడుగున సామాన్యప్రజల నాయకత్వం ఉండాలి. సామాన్య ప్రజలయొక్క నాయకత్వం ఉంటేనేగాని హెచ్చుమందికి న్యాయం, లాభం చేకూర్చడానికి వీలులేదు అనే సిద్ధాంతంకోసం ప్రతినిధిగా నిలబడ్డటువంటి వ్యక్తి యోధుడు అని మనవి చేస్తున్నాను. ఎంత ఆజానుబాహుడో, ఎంతటి మేరుపర్వతమో అంతటి విశాలహృదయం కలిగినవాడు, మనస్తత్వం కలిగినవాడు ప్రభుత్వం విషయంగాని, చట్టానికి సంబంధించిన విషయంగాని ఎక్కడైతే అన్యాయం అక్రమం జరుగుతుందో దానిని నిష్కపటంగా, నిర్మొగమాటంగా అనడంలో బైటపెట్టడంలో ఆయన కాయనే సాటి అని మనవిచేస్తున్నాను ఇదంతా కీ. శే. ప్రకాశం పంతులుగారి నుంచి నేర్చుకున్నాడు అనే విషయం కూడ నేను జ్ఞప్తికి తెస్తున్నాను. తాను మంత్రిగా ఉన్న రోజులలో గుండ్లకమ్మనుంచి కొచ్చెర్లపాడు చెరువు కాలవ కావాలి అని 40 సంవత్సరాల నుంచి కోరుతూఉంటే, పబ్లిక్ సభలో జరిగింది మనవి చేస్తున్నాను. ఇంజనీర్లు యిది 10 లక్షలకు పైబడితే Planning Commission కు పోవాలి, యిది యివ్వరండి అని చెపుతూ ఉన్నా, Planning Commission విషయం తరువాత చూద్దాము 10 లక్షల లోపల వెయ్యండి, 40 సంవత్సరాల నుంచి కోరుతూ 20 గ్రామాలు నాశనం అవుతూ ఉంటే మీరు యివన్నీ అడ్డంకులు పెడతారు అని సభలో చెప్పి దానిని ఒప్పించిన యోధుడు. అదీ కాకుండా ఆ కాలవకు సంబంధించిన ప్రారంభోత్సవం మార్కాపురంలో జరుగుతూ ఉంటే—మార్కాపురంలో 100 కి 90 మంది ఆ కాలవకు వ్యతిరేకంగా ఉంటే ఆ ఊళ్ళో సభపెట్టి సామాన్య రైతుల యొక్క దుర్భర పరిస్థితులను వాళ్ళ హృదయానికి హత్తుకొనేటట్లుగా చెప్పి, వారు పెద్ద ప్రదర్శనాలు చేస్తూఉంటే ఆ ప్రదర్శనాలను లెక్కచేయకుండా వారందరిని ఒప్పించిన యోధుడు అని మనవి చేస్తున్నాను. అది ఒక్కటే కాదు. ఎన్నో సందర్భాలు ఉన్నాయి ప్రజాస్వామ్యం న్యాయంగా ధర్మంగా దాని కాళ్ళమీద అది నిలబడాలి అంటే తన పార్టీలో గాని, స్వకీయంలో గాని పరకీయంలో గాని ఎక్కడైతే అన్యాయం జరుగుతుందో దానిని ఎదిరించిన వాళ్ళలో ముఖ్యుడు అని మనవి చేస్తున్నాన. చాలమంది పెద్దలకు తెలుసు నెల్లూరు మునిసిపాలిటిలో మొట్టమొదటి సారిగా తనను కాంగ్రెసు పార్టి సెలక్టు చేయకుండా తూములూరి శివరామయ్య అనే వ్యక్తిని select చేస్తే ఆ నాడు తనకు majority లేక పోయినా దానిని ధిక్కరించి తాను Municipal Chairman గా ఎన్నికైన యోధుడు అని మనవి చేస్తున్నాను. అది ఒక్కటే కాదు రామఘర్‌లో All India Congress జరుగుతూ ఉంటే దానికి ప్రత్యేకంగా anti-compromise conference జరుగుతూ ఉంటే మా జిల్లానుంచి మేము కాంగ్రెసుకు వస్తున్నాము, మీ రందరు ప్రతి నిధులుగా రమ్మని మమ్మల్నందరిని ప్రతినిధులుగా తీసుకు పోయిన యోధుడు అని మనవి చేస్తున్నాను. ఆనాడు ఉన్నటువంటి imperialist tendencies మీద జరిగే యుద్ధంలో అది ఒకటే కాదు ఫార్వర్డ్ బ్లాక్‌లోనో, 39 లోనో, సుభాష్ చంద్రబోస్ మీద అంతులు పెట్టి, సుభ్రాహ్మణ

నుంచి సుభాష్ చంద్రబోసు కాకినాడలో జరిగే conferences కు పోతూవుంటే నెల్లూరు జిల్లా బోర్డులో ఉండే కాంగ్రెసు పార్టీ హుకుం యిచ్చినది ఆయన యొక్క సన్మానాలకు గాని, సత్కారాలకు గాని మీరు పోవద్దు, receive చేయ వద్దు అని. అలాంటి దానిని మమ్మల్నందరిని ధిక్కరించమని station కు పోయి ఆయనకు స్వాగతం యిచ్చి జోహారులు అర్పించి ఆ నాడు కాంగ్రెసు చెప్పినా వినకుండా చేసిన యోధుడు అనే విషయాన్ని కూడ నేను మనవి చేస్తున్నాను. జమిందారీ విధానం పోయేముందు జమీందారులు గ్రామంలో ఉండే వందలు వేలు ఎకరాలు బినామి పట్టా అని రెండు సంవత్సరాలు సాగు ఉన్నదనే నెపంతో వాళ్ళందరికి ఎంతమందికో పట్టాలు యిస్తూఉంటే—ఆ నాడు జిల్లా కాంగ్రెసు రైతు సంఘానికి ఆయన అధ్యక్షుడు, నేను కార్యదర్శిగా ఉండి 800 పై చిలుకు ఉండే జమిందారీ గ్రామాలలో 200 గ్రామాలు మాతోపాటు తిరిగి 200 గ్రామాల నుంచి అర్జీలు సేకరించి, ఆ నాడు మద్రాసు ప్రభుత్వంలో ఉన్న సుబ్రహ్మణ్యం గారికి దాఖలు చేసి నాయకత్వం వహించి బినామి transactions రద్దుకానిది సామాన్య రైతులకు న్యాయం జరగదు, ఈ భూములన్నీ దొంగపట్టాల విధంగా పెద్దపెద్దవారి చేతుల్లోకి పోతున్నదని వాదించిన యోధుడు అని మనవి చేస్తున్నాను. ఇలాంటి గొప్పవాడు, పెద్దవాడు మా జిల్లాలో విద్యుచ్ఛక్తి ప్రాజెక్టులు విస్తరింప చేయడానికి, ఎంతో శ్రమ చేసినాడు. ఆంధ్రదేశానికి, సామాన్య ప్రజలకు ఏదైన కాస్తోకూస్తో మేలు కలిగించారు. విద్యుచ్ఛక్తి విషయంలో నీటి వసతి విషయంలో వారు ఎన్నటికో ప్రాతిపదికగా చేసి ప్రభుత్వం దానిని అమలు జరిపేదానికి నాంది కారకులుగా ఉన్నటువంటి వారు. అలాంటి వారు ఈ నాడు పోయినారు. అంటే అది నిజంగా ఆంధ్ర దేశానికి ఎంతో లోటు. ఈ సందర్భంలో వారి ఆత్మకు శాంతి కలగాలి వారి కుటుంబానికి సాను భూతి చూపాలి అనే దానికి తార్కాణంగా వారు ఏ గుణాలు అయితే వారు కలిగి ఉన్నారో, విశాలమైన మనస్తత్వం కలిగి శత్రువులను కూడ ప్రేమించ గలిగి నటువంటి శక్తి, ఇప్పుడు ఏర్పడ్డటువంటి ప్రభుత్వానికి ఉండే అడ్డంకులు తొలగించడానికి తన మనస్సులో ఉండె వైషమ్యాలను ఒక్క సారిగా ప్రక్కకు నెట్టివేసి ఎంతటి విశాలమైన మనస్తత్వంతో, హుందాతనంతో కలుపు కోరుతనంతో, తాను నాయకత్వం నుంచి తప్పు కోవడమే కాకుండా ప్రస్తుత నాయకుడికి సంపూర్ణమైన సహకారం యివ్వడానికి ముందుకు రావడం, అది నిజంగా సామాన్యమైన విషయం కాదు. చరిత్రలో వ్రాసుకోవలసిన విషయం. తనకు ఏదో పట్టం కడతామని యితరులు అనుకుంటున్నప్పటికి కూడ కాదని ముందుకు రావడం అంటే అది చాల గొప్పతనం. అలాంటి గొప్పతనం మనం అలవర్చుకోవాలి. ఎక్కడైతే అన్యాయం ఉన్నదో దానిని తొలగించడానికి మనం ప్రయత్నం చేయాలి. ఈ అన్యాయాన్ని తొలగించడానికి చట్టం అడ్డు వస్తున్నది, rule అడ్డం వస్తున్నది. మంచి చెడ్డ అనే పద్ధతులు పెట్టుకొన్నట్లయితే ఆ పరిధిని దాటి పోతేము. లోగడ ప్రకాశం గారు అన్నది అదే. మంత్రి నోటి నుంచి వచ్చిన మాటే G. O. గా తీసుకోండి. దీనికంతా క్రిందికి పోయి పైకి పోయి, Law Department యివన్నీ ఎందుకు అని అంటూ ఉంటారు. అప్పుడప్పుడు మన

తిమ్మారెడ్డి గారు కూడా అదే విధంగా ఉంటారు. ప్రజలకు అవసరమైన సహాయం చేసేపనులు ఆయన చట్టాలను అప్రోసీజరల్ యిబ్బందులను అధిగమించి చేస్తూ ఉండే వారు. దీర్ఘదృష్టమైన ఆశయాలు గలిగిన వారు. ఆయన పోవడం ఆంధ్రదేశానికి, ముఖ్యంగా చిన్న కారు రైతాంగానికి చాలా కష్టమైన, విచార కరమైన వార్త. వారి కుటుంబానికి మా సంపూర్ణమైన సానుభూతి తెలుపడమే కాకుండా వారి ఆత్మకు శాంతి కలగాలని భగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తున్నాను.

సహకార శాఖ మంత్రి శ్రీ కె. విజయభాస్కరరెడ్డి :—అధ్యక్షా, శ్రీ ఎ. సి. సుబ్బారెడ్డి గారు విద్యార్థి దశ నుండి నాకు హితుడు అన్న విషయం చెప్పడం సముచితం. ఈ మధ్యనే, నాలుగు మాసాలుగా వారు బాధపడే సమయంలో వారి ప్రక్కనే వుండడం జరిగింది. మిత్రులు సిద్దారెడ్డి గారు కూడా నాతో ఉన్నారు. ఈ నాలుగు మాసాలూ వారి ప్రక్కన వుండి వారు పడే బాధను చూస్తూ వారి కంటే కూడా మేము ఎక్కువ బాధపడవలసి వచ్చింది, నిజంగా సుబ్బారెడ్డి గారి కంటే సుబ్బారెడ్డి గారి సతీమణి పడే బాధే నాకు ఎంతో బాధ కలిగించింది. ఎంతో త్యాగమూర్తి; ఎంతో నీతి నిజాయితీతో జీవితం గడిపిన వ్యక్తి ఎంతో విశాలహృదయుడు; రాష్ట్రానికి, దేశానికి ఎంతో సేవ చేసిన వారు; ప్రజానీకపు హృదయంలోనికి పోయే స్వభావం కలిగినటువంటివారు; అన్నింటి కంటే ఉదాత్తమైన గుణం—ఆయన మన్నించే స్వభావం కలిగిన వ్యక్తి. ఇంత త్యాగమూర్తి, యింత విశాల హృదయుడు; యిన్ని మంచి గుణాలు కలిగిన వ్యక్తి, ప్రజల మనస్సులను చూరగొన్న వ్యక్తి యింత బాధ పడుతున్నాడంటే యిదేమి సృష్టివైపరీత్యం అనిపిస్తుంది. అప్పుడు—యీనాడు ప్రజాజీవితంలో జరిగే విషయాలు చూసినప్పుడు నీతి నిజాయితీతో వున్న వారు పడే బాధ జ్ఞాపకం వచ్చింది. బహుశా యిటువంటి త్యాగమూర్తుల, ఆదర్శవంతమైన జీవితాలే రాబోయే తరాల వారికి ఉత్సాహాన్ని కలిగిస్తుంది. ఇవన్నీ దానికి నిదర్శనములే అనుకుంటాను. కాని, వారు పడుతున్న బాధను చూసినప్పుడు, వారి సతీమణి పడిన బాధ చూసి నాకు చాలా బాధకలిగింది. వారికి యీ నాడు ఎంతో ధైర్యం యివ్వవలసి వస్తుంది. వారి భర్త చేసిన త్యాగం, వారి జీవితం దేశానికెంతో ఉపకరిస్తాయని చెప్ప వలసి వుంది. యీ నాడు తిమ్మారెడ్డి గారు ప్రవేశపెట్టిన తీర్మానాన్ని బలపరుస్తూ వారి సతీమణికీ, వారి కుటుంబానికి సానుభూతి తెలుపుతున్నాను.

డాక్టర్ టి. వి. ఎస్. చలపతిరావు (విజయవాడ-ఈస్టు):— అధ్యక్షా, ఆంధ్రరాజకీయాలలో నెల్లూరుజిల్లా నాయకులు అనేకమంది ప్రముఖపాత్ర వహించారు ఒక్కొక్కరిలో ఒక్కొక్క ప్రత్యేకతవుంది. కీర్తిశేషులైన సుబ్బారెడ్డిగారిలో వున్న ఎన్నో గుణాలు రాష్ట్ర ప్రజానీకాన్ని ఆకర్షించాయి. నిర్దుష్టమైన జీవితం; నిబ్బరమైన ప్రవర్తన వారి ప్రజాసేవ యీ కారణాలవల్ల వారు ప్రజానీకానికి ప్రీతిపాత్రులయ్యారు. అయనా. నేనూ యీ [illegible] రాజకీయాలలో [illegible] రాజకీయ జీవితం ప్రారంభించాము.
[illegible]

అయింది. జైలుకు వెళ్లినకాలములో తప్ప 25 సంవత్సరాలు బ్రేక్ లేకుండా పురపాలక సంఘానికి అధ్యక్షులుగా వుండడం జరిగింది. ఒక్క డి. పి మిశ్రా తప్ప అటువంటివారు యింకొకరు కనబడరు. వారలా అవిచ్ఛిన్నంగా వుండడానికి గల కారణం—ఆయన అధ్యక్షులుగా వుండి యింటింటికీ వెళ్లి యిళ్ల పన్నుల అప్పీలు మొదలు అన్ని విషయాలూ అక్కడికక్కడనే డిస్‌పోజాఫ్ చేసేస్తూవుండేవారు. ఇదేమిటయ్యా యిట్లా చేస్తున్నావు అని మాలాటివారు అడిగితే అవును జీ. ఓలు వున్నవి ప్రజల సమస్యలు పరిష్కారం చేయడానికేగాని ఆలస్యంగా పనులు జరగడానికికాదు అనేవారు అలాంటివారు రాష్ట్ర రాజకీయాలలోనికి కూడా వచ్చి రాష్ట్ర రాజకీయాలలో కూడా వారు ప్రముఖ పాత్ర వహించినారు అని చెప్పడం చర్విత చరణమే అవుతుంది. వారిని చివరిసారి మే 7వ తేదీన నేను కలవడం జరిగింది. మా పట్టణంనుండి ఒక రాయబార వర్గం వారివద్దకు వెళ్ళినది, తరువాత నన్నుకూడా వారు కలుసుకోమని కోరివారు. నేనువెళ్ళి నప్పుడు నేను డాక్టర్‌ని కావడంవల్ల కాబోలు ఆయన తనవద్దనున్న ఎక్సురే ఫోటోస్ తీసుకొచ్చి ఎంతో దయతో నాకు చూపించారు. అప్పుడే నేను షాకు అయినాను. ఏమిటి సుబ్బారెడ్డిగారూ, మీరు యింత తెలివిగలవారు. యిన్ని సౌకర్యాలు వుండికూడా మీతో యీ వ్యాధి నిలా ఎందుకు పెరగనిచ్చారు, ఎందుకని తెలుసుకోలేక పోయినారు? అని అడిగాను. అధ్యక్షా, అప్పటికే రైట్‌లంగుతో నారింజ పండంత గ్రోత్ వచ్చేసింది. లెఫ్టులంగులో కూడా నిమ్మకాయ సైజులో గ్రోత్ వచ్చేసింది. ఈ రెండు లంగ్సులో యింత గ్రోత్ వచ్చే వరకూ ఎందుకు వూరుకున్నారు? అని అడిగితే ఆయన ఒకేమాట చెప్పారు. మీకు ఎప్పుడైనా రక్తం పడివుండాలి నోటివెంట అని అడిగితే పడినమాట నిజమే; రక్తం పడినదని డాక్టర్సుతో చెబితే యీ ఎన్నికలలో పాల్గొన నివ్వరండి; హాస్పిటల్లో కట్టి పడేస్తారని చెప్పకుండా దాచేశాను అన్నారు. అలా ఎన్నికల గురించి వారికి వున్నటువంటి వ్యాధిని దాచినందువల్లనే యీనాడు మన అందరికి, దేశానికి విషాదం కలిగించే విధంగా యీ మరణానికి వారు గురికావలసి వచ్చింది, ఆధునిక ప్రపంచంలో, అనేక అగ్రదేశాలలో యేటికైనా వైద్యం, మందు కనుక్కున్నారుగాని, యీ కాన్సర్ వ్యాధికి మాత్రం ఎక్కడాలేదు. విపరీతంగా పొగత్రాగేవారికి యీ వ్యాధి వస్తుందని వైద్య నిపుణులు చెబుతున్నారు. ఏది ఎట్లా వున్నప్పటికీ వారు ఎన్నికల గురించి యీ వ్యాధిని డాక్టర్సుకు తెలియ బరచకుండా వుండడం, మూడు మాసాలలోనే మరణానికి గురికావడం చాలా విచారకరమైన విషయం. దురదృష్టకరం ఆంధ్రరాజకీయాలలో ఒక గండి ఏర్పడినదని అంటే అతిశయోక్తి కాదు. నాకు తెలిసినంత వరకూ, మన సుమిత్రాదేవిగారు చెప్పినట్లుగా, ఆయనవద్ద నానుడు బేరం అనేదిలేదు. నిమిషాలపై నిర్ణయం తీసుకుని తనవద్దకు వెళ్ళిన వారిని సంతృప్తి కలిగించి, న్యాయం చేశాననే సంతోషంతో ముందుకు వెళ్ళే నాయకుడు. అటువంటి వారులేని లోటును తీర్చడానికి ఎవరువస్తారో తెలియదు. ముఖ్యంగా యిది నెల్లూరు [illegible] అభిప్రాయపడుతున్నాను. వారి మరణానికి నా [illegible] తిమ్మారెడ్డిగారు ప్రవేశపెట్టిన తీర్మానాన్ని బలపరుస్తూ

పరమేశ్వరునివారి ఆత్మకు పరిపూర్ణ శాంతి కలిగించ వలసినదిగా ప్రార్థిస్తూ సెలవు తీసుకుంటున్నాను.

శ్రీ వి. కూర్మయ్య (తిరువూరు):— అధ్యక్షా, ఈ రోజున మన ఆంధ్ర దేశానికే గాకుండా యావద్భారత దేశాన్ని శ్రీ సుబ్బారెడ్డిగారు దుఃఖ సముద్రంలో మనలనందరినీ వదిలి వెళ్ళి పోయారు. సుబ్బారెడ్డిగారి గొప్ప తనాన్ని గురించి చెప్పాలంటే నిముషాలు చాలవు. కాని, రెండు విషయాలు మాత్రం నేను చెప్పదలచుకున్నాను. సుబ్బారెడ్డిగారు గొప్ప ధైర్యస్థులు. దీక్షా వంతులు. బీద ప్రజలకు సేవచెయ్యడానికి కంకణం కట్టుకున్న వీరుడు. ఒక ధర్మ కార్య పోరాటంలో తన మంత్రి పదవినికూడా ఆయన విసర్జించి వున్నాడు. అది మన అందరికీ కూడా తెలుసు. 35 సంవత్సరాలకు పూర్వం హరిజన సేవా సంఘానికి, గాంధీగారి నాయకత్వం క్రింద, హరిజన హాస్టల్ నెల్లూరులో పెట్టా అనుకుంటే యిల్లు ఎక్కడా దొరకలేదు. అయితే సుబ్బారెడ్డిగారు చూపించి నారు. ఆ హాస్టల్ పెద్దది అయింది. ఇప్పుడు 700 మంది విద్యార్థులతో తులతూగుతున్నది. ఆ స్థలం చాలదని చెబితే మునిసిపల్ పార్కును ఆయన హరిజన హాస్టల్ కొరకు యిచ్చినారు. పబ్లికు స్థలాన్ని హరిజన సంస్థకు ఇచ్చి నారు. ఇట్టివారు నాకు భారత దేశములో మరొకరు లేరు. సుబ్బారెడ్డిగారు పేదవారంటే అభిమానంతో వుంటారని చెప్పడానికి నిదర్శనం వారు రాత్రింబగళ్లు సేవ చేయాలని తహతహ లాడటమే అవుతుంది. ధనవంతులు, జమీందారులు, పేదవారు అనే భేదాలు లేని వ్యక్తి సుబ్బారెడ్డిగారు. భారత దేశంలో - ఆంధ్ర దేశంలోనే గాకుండ - అటువంటి వ్యక్తులు అరుదుగా వుంటారు. అటువంటి సుబ్బారెడ్డిగారు మనలను వదలి పరలోకానికి వెళ్లి, ఆంధ్ర దేశాన్ని దుఃఖ సాగరంలో ముంచివేశారు. ఆయన దగ్గరకు వెళ్ళి ఏదైనా ఒక మంచి పని కావాలంటే వారికి రూల్సుగాని, జి. ఓ. లు గాని, అధికారులుగాని అడ్డు వచ్చేవి కాదు, అడ్డుపడినా ఆయన నిర్భయంగా ప్రజాసేవ చేయడమే ఆయన స్వభావం. వారు మంత్రికాక పూర్వంకూడ, నెల్లూరులో మునిసిపల్ చైర్మనుగా వున్నప్పుడు - అక్కడ ప్రముఖ వ్యక్తిగా వున్నప్పుడుకూడ ధర్మం నిర్వహించారు. ధర్మంగా, ప్రజలకు సేవ చేయాలనే దీక్షతో పనిచేశారు. ఆఖరికి వారు మనంద రినీ వదలి వెళ్ళిపోయారు. నేను తిమ్మారెడ్డిగారు ప్రవేశపెట్టిన తీర్మానాన్ని బలపరుస్తూ, వారి కుటుంబానికి నా తరఫున, హరిజనలోకం తరఫున కూడా సం తాపం తెలియజేస్తూ, వారికి శాంతి కలుగజేయాలని భగవంతుని కోరుతున్నాను.

శ్రీ ఎం. ఆర్. అప్పారావు:— అధ్యక్షా, నిన్న మన సభలో సంజీవరెడ్డి గారు మాట్లాడుతూ వుండగా సుబ్బారెడ్డిగారి మరణవార్త వచ్చినప్పుడు నాకు ఒక విషయం జ్ఞాపకానికి వచ్చింది. నేను, సుబ్బారెడ్డిగారు వెంకటగిరిలో ఒక పెద్ద సభలో మాట్లాడడానికి వెళ్ళి కూర్చున్నాము. అప్పుడే ఆలపాటి వెంకట రామయ్యగారు చనిపోయారనే వార్త వచ్చింది. అప్పుడు మేము ఆ సభను వాయిదా వేస్తూ దానినే సంతాప సభక్రింద మార్చాము. ఆ విషయం నిన్న

(Mr. Deputy Speaker in the Chair)

నాకు జ్ఞాపకం వచ్చింది. అప్పుడు సుబ్బారెడ్డిగారు నాతో ఒక విషయం అన్నారు. అదేమంటే- మన సంగతంతాయింతే, ఎవరెప్పుడు పోతారో తెలియదు; ఇప్పుడు అలపాటి వెంకటరామయ్యగారు సడన్‌గా పోయారు, మనమంతా యింతే, యీ ఉద్యోగాలు, యీ జీవితం శాశ్వతం కాదు, అందువల్ల, మనం ఎప్పుడుకూడ నిజం కోసం- మనం ఏ పార్టీ అయినాసరే, ఏది నిజమని తోస్తుందో దానికోసం కృషి చేస్తే జీవితం సార్థకం అవుతుంది అన్నారు. మన రాష్ట్రంలోనే గాకుండా- జీవితంలో, మానవులలో ఉదాత్తమైన భావాలు కలిగి, ధైర్యంగా చెప్పగిలిగిన వ్యక్తులు చాల అరుదు అని మనందరకూ తెలుసు. సుబ్బారెడ్డిగారు ఆ తరగతికి చెందిన వ్యక్తి. కొంతమంది సుబ్బారెడ్డిగారిని గురించి వారు కోర్టు వెడతారు, వారిదగ్గర మాగ్నెట్ వుంటుంది అన్నారు. నిజంగా, ఆయనదగ్గర మాగ్నెటిక్ పవర్ వుంది. ఎక్కడకు వెళ్ళినాసరే, వారిచుట్టూ కూర్చుని వుంటారు జనం. కాంగ్రెసు పార్టీ మీటింగుగాని, పబ్లిక్ మీటింగుగాని—ఏది జరుగుతున్నా సుబ్బారెడ్డి మీటింగు ఒకటి జరుగుతుంటుంది. సంజీవరెడ్డిగారుగాని, బ్రహ్మానందరెడ్డిగారుగాని—పార్టీ నాయకులెవరైనాసరే — సుబ్బారెడ్డిగారి మీటింగు ఒకటి జరుగుతూ వుండడం—అందరికీ తెలిసినదే. అప్పుడప్పుడు పార్టీ నాయకులు కూడ సుబ్బారెడ్డిగారి మీటింగు కాస్త విడిచిపెట్టి ఇటు వినండి అంటూ ఉంటారు. అటువంటి మహత్తరమైన వ్యక్తులు రాజకీయ జీవితంలోగాని, మామూలు జీవితంలోగాని అరుదుగా వుంటారు. అటువంటివారు లభ్యమవడం కష్టం. ఆయనకు జబ్బు వచ్చినతరువాత నా రూము, ఆయన రూము ప్రక్క-ప్రక్కనే, వున్నాయి కాబట్టి, ఎవరు లేనప్పుడుకూడ నేను వారిని చూస్తూవుండడం జరిగింది. ఎట్లాగూ బ్రతకనని ఆయనకు తెలుసు. రెండు లంగ్స్ కూడ పోయాయని డాక్టరులు చెప్పిన తరువాత—ఆయనకు తెలియదనడానికి వీలులేదు. వారు జబ్బు లేనప్పుడు ఎంత సంతోషంగా వుండేవారో, జబ్బు వచ్చాక కూడ అంతే సంతోషంగా వుండేవారు. ఆయనకు మృత్యువు అంటే భయంలేదు. విజయభాస్కరరెడ్డిగారు చెప్పినట్లుగా బాధపడ్డారంటే—చివరి రోజులలో ఏ వారం రోజులో బాధపడి వుంటారు కాని వారు ధైర్యంగా మృత్యువును వెల్కం చేశారు. వారి కుటుంబానికి సానుభూతి తెలిపే తీర్మానం తిమ్మారెడ్డిగారు ప్రతిపాదించడం జరిగింది. దానిని బలపరుస్తూ విరమిస్తున్నాను.

శ్రీ వి. రామచంద్రారెడ్డి (గూడూరు) :—అధ్యక్షా, మా జిల్లాకు ఏకైక నాయకుడైన శ్రీ సుబ్బారెడ్డిగారు మమ్మలను, మనలను అందరినీ వదలి వెళ్లిపోయారని నిన్న సాయంత్రం తెలియగానే చాల బాధ కలిగింది. వారిని గురించి ఏమి చెప్పాలో తెలియడంలేదు. వారి ప్రతిభావిశేషాల గురించి ఇక్కడ పెద్దలందరు విపులంగా చెప్పారు. సుబ్బారెడ్డిగారు నిష్కపటి, నిర్మల హృదయుడు, వీరుడు, ఏకైక నాయకుడు అనిపించుకున్న వ్యక్తి. 1953 నుంచి 1962 వరకు నెల్లూరు జిల్లాలో కోఆపరేటివ్ సెంట్రల్ బ్యాంకుకు నేనుకూడ వారితోపాటు డైరెక్టరుగా వుండి—కొన్ని సమయాలలో నేను ప్రెసిడెంటుగా

వుంటే వారు డైరెక్టరుగా వుండడం జరిగింది. వారు మంత్రి అయినప్పుడు డైరెక్టరుగా నేను బ్యాంకు తరఫున సన్మానసభ జరిపినప్పుడు ఆ సన్మానసభలో వారిచ్చిన సలహాలు ఎప్పటికీకూడ మరచిపోలేనివి. వారు హితులను, విరోధులను కూడ ఒకే విధంగా చూస్తూ జిల్లాలో పరిపాలించిన వ్యక్తి అని చెప్పక తప్పదు. మేము తాత్కాలికంగా వారితో రాజకీయంగా భేదించి ఎడంగా ఉన్నప్పటికీకూడ మాకు ప్రత్యేకించి ఏ అపకారంకూడ చేయని వ్యక్తి వారు. వారు నిష్కపటి డాక్టరు చలపతిరావుగారు చెప్పినట్లుగా సుబ్బారెడ్డిగారు ప్రజాజీవితంలో నెల్లూరు జిల్లాలో నెల్లూరు మునిసిపాలిటీ చైర్మనుగా వారికి పోటీ నిలబడాలనే భావం కూడ ఇతరులకు రాకుండా వుండడం అతిశయోక్తికాదు. అందుకు వారి ప్రజాసేవే కారణం. వారు యిచ్చే ఉత్తరువులు తాత్కాలికంగా ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకం అయినప్పటికీ, వారు ధైర్యంతో ఉత్తరువులిచ్చి ప్రజలను ఆదరిస్తూ వుండేవారు. వారిదగ్గరవున్న మిత్రులవల్ల మాబోటివారం వారికి వ్యతిరేకంగా వున్నప్పటికీకూడ ఎక్కడైనా కనుపిస్తే ఎంతో హుందాగా పలకరించడం, పిలవడం చూస్తే వారికి మనమీద ఇంత అభిమానం ఎందుకా అనిపించేది. జీవితములు అశాశ్వతములు అయినప్పటికీ, ఉన్నన్నాళ్ళు వారు ఆ జిల్లాలో ఏకైక నాయకుడుగా వుండడమే కాకుండా, రాష్ట్రాన్నికూడ పరిపాలిస్తూ ప్రజలందరి హృదయాలను చూరగొన్న వ్యక్తి వారు. వారి ఆత్మకు శాంతి కలిగించాలని ప్రార్థిస్తూ, తిమ్మారెడ్డిగారు ప్రవేశపెట్టిన తీర్మానాన్ని మా జిల్లా తరఫున, మా పార్టీ తరఫున బలపరుస్తూ విరమిస్తున్నాను.

శ్రీ సాగి సూర్యనారాయణరాజు (నర్సీపట్టణం):— అధ్యక్షా, పిడుగు లాంటి వార్త వచ్చింది. సుబ్బారెడ్డిగారి హుందాతనం, దర్జా, పర్సనాలిటీ సాధారణంగా మారొకరికి రావని నా అభిప్రాయం. 1955 నుంచి వారితో నాకు సన్నిహితమైన స్నేహం వుంది, ఆయన పనుగువంటి మనిషి. వారిని అంతాకూడ బిగ్ బ్రదర్ అని పిలిచేవారము. ఈనాడు ఆ బిగ్ బ్రదర్ మన ఎదుట లేకపోవడం విచారకరం. ఆయన ఎప్పుడూకూడ అతి పెంకితనంగా, అతి దర్జాగా, అతి హుందాగా బ్రతికిన మనిషి. మనమంతా శాశ్వతంగా ఉండే వాళ్ళంకాము. అయినప్పటికీ ఆప్త బంధువుడు, ఆప్త స్నేహితుడు, ధైర్యవంతుడైన రాజకీయవేత్త మననుంచి వెళ్లిపోయాడు. వారిని నెల్లూరుజిల్లాకు ఏకైక నాయకుడుగా కొంతమంది చెప్పారు. మనరాష్ట్రానికే ముఖ్యనాయకులలో వారు ముఖ్యులని మనవి చేస్తున్నాను. వారు నిన్న సాయంత్రం కన్ను మూసారు, నేను ఎక్కువ మాట్లాడలేకుండా వున్నాను. వారి ఆత్మకు భగవంతుడు శాంతి కలుగజేయాలని ప్రార్థిస్తూ, తిమ్మారెడ్డిగారు ప్రతిపాదించిన తీర్మానము బలపరుస్తూ సెలవు తీసుకుంటున్నాను.

శ్రీ కె. అంజనరెడ్డి (హిందుపూరు):—అధ్యక్షా, శ్రీ ఎ.సి. సుబ్బారెడ్డిగారితో వారికి అంత పరిచయం లేకపోయినా చైనా దురాక్రమణ తరువాత [illegible] లో వారు సంజీవరెడ్డిగారితో నిధి వసూళ్ళకోసం వచ్చినప్పుడు వారిని చూచాము. తరువాత వారినిగురించి అప్పటి ప్రజా ప్రతినిధులు [illegible] ప్రతిభ [illegible]

తెలుసుకుంటే నిజంగా పూర్వం కవులు కావ్యాలలో నాయకులకుండవలసిన లక్షణాలగురించి వ్రాసిన లక్షణాలన్నీ మూర్తీభవించిన వ్యక్తి వారు అనిపించింది. ఎ. సి. సుబ్బారెడ్డిగారు ధీరోదాత్తుడు, విశాల హృదయులు. వారు అనుకున్న నిర్ణయాన్ని ధైర్యంగా ఎంతమంది వ్యతిరేకంగా ఉన్నా అమలు చేయడానికి కాయశక్తులా కృషిచేసిన వ్యక్తి. ఇంతవరకు వక్తలు చెప్పినదానినిబట్టి ఏదైనా ప్రజోపయోగకరంగా ఉంటుఉదంటే చట్టవిరుద్ధంగా అయినప్పటికి ప్రజలకోసం ధైర్యంగా అమలుచేసేవాడు. ఆ రకంగా ఎన్నో మంచి కార్యాలుచేసి ప్రజలతో సన్నిహిత సంబంధాలు పెట్టుకున్నారు. ఇంతకు ముందు రామచంద్రారెడ్డిగారు అన్నట్లు వారి ఆత్మకు శాంతి కావాలంటే వారు విడిచిపెట్టి వెళ్లిన పనులను మనం పూర్తి చేయాలి. ఎ. సి. సుబ్బారెడ్డిగారంటే చాలామందికి సింహాస్వప్నము, చాలామందికి భయం. ఎవరిని లెక్కచేసే తత్వంకాదు. ధైర్యంగా తాను నమ్మిన విషయాలను అమలుచేసే వ్యక్తి. అటువంటివారు మనకు యిక లేకపోవడం తీరనిలోటు. క్రొత్తగా వచ్చిన మాలాంటివారు అయిదు సంవత్సరాలలో వారితో కొన్ని మంచిపనులు చేయించుకోడానికి వారి భావాలను బాగా అర్థం చేసుకోడానికి అవకాశం లేకపోవడం దురదృష్టకరం. ఆంధ్ర దేశానికేకాక భారత దేశానికే చాలాలోటు. ఇటువంటి వ్యక్తులు ఒక్కొక్కరే రాలిపోతుంటే ప్రజాస్వామ్యం ఇంకా వ్రేళ్లు పాతుకుపోని మన దేశంలో ప్రజాస్వామ్యానికి సరియైన పునాది లేకుండా పోతుందేమో అని మా భయం. వారి ఆత్మకు శాంతి కలగాలని కోరుతూ వారి కుటుంబానికి నా హృదయపూర్వకమైన సంతాపం తెలియజేస్తున్నాను.

శ్రీ కె. మునిస్వామి (సత్యవేడు) :— అధ్యక్షా, ఎ. సి. సుబ్బారెడ్డిగారు మా జిల్లావాసి. ఇంతకుముందు మాట్లాడినవారు వారి ఘనతను గురించి విశదంగా చెప్పారు. వారు మా జిల్లాలో మాలాంటివారికి రాజకీయాలు నేర్పిన రాజకీయ అధ్యాపకుడు అని చెప్పడానికి సాహసిస్తున్నాను. మా చిన్నతనంలో వారినిగురించి గమనించిన విషయం ఏమిటి అంటే — ఏ వ్యక్తి అభివృద్ధి ప్రణాళికలను అనుసరించి గట్టిగా నిక్కచ్చిగా ప్రభుత్వాన్ని, ప్రభుత్వ ప్రతినిధులను అడగడానికి సాహసిస్తాడో అటువంటి వారిని ఎక్కువగా ప్రేమించేవాడు, వారిని ఆదరించేవాడు. వారు ప్రజా మన్ననలను పొందిన అభ్యర్థి ఏ పార్టీకి సంబంధించినా ఆ అభ్యర్థి గెలుపునే కాంక్షించే నిజాయితీ కలిగిన రాజకీయవేత్త. నెల్లూరు జిల్లాలోని రాజకీయాలకు ఆయనే కారకులని, ప్రతిబింబమని చెప్పడానికి సాహసిస్తున్నాను. ఆయన నెల్లూరు మునిసిపాలిటీకి అధ్యక్షులుగా వున్నప్పుడు ప్రజలకు ఎన్ని రకాలుగానో సౌకర్యాలు కలుగచేయాలని ప్రభుత్వ జి. వో. లను కూడా గుర్తించకుండా తనకు అవసరమని తోచినది నిక్కచ్చిగా చేయగలిగిన వ్యక్తి. వారు లేకపోవడం నెల్లూరు జిల్లాకు తీరనిలోటు. నెల్లూరు జిల్లా భవిష్యత్తు [illegible] చెందవలసిన [illegible]. మనం ఎన్నో [illegible] ప్రణాళికలతో అభివృద్ధి చెందుతున్నా మన ప్రభుత్వం వచ్చిన [illegible] [illegible] పరిస్థితిలో ఉంది. [illegible] ఆత్మ శాంతి కలగాలంటే

నేను ఒక బాధ్యత కలిగిన శాసనసభ్యుడిగా చెప్పేది ఏమిటంటే — Health Minister గారు తమ శక్తినంతా ఉపయోగించి రాష్ట్ర రాజధాని అయిన హైదరాబాదులో Cancer hospital పెట్టించడానికి ప్రయత్నం చేయాలని ప్రార్థేయపడుతున్నాను. అప్పుడే వారి ఆత్మకు శాంతి కలిగించే బాధ్యత మనం వహించినట్లు అవుతుంది. వారి కుటుంబానికి నా సానుభూతి తెలియ జేస్తూ వారి ఆత్మకు శాంతి కలగాలని కోరుతున్నాను.

श्रीमती ईश्वरी बाई (एल्लारेड्डि) :— अध्यक्ष महोदय। आज हमारे लिये बहुत ही दुःख का दिन है। मुझे बहुत ही अफसोस के साथ कहना पडता है। मैं क्या कहूं, कैसे कहूं, मुझे बहुत बुरा लग रहा है। शायद यह सेप्टेम्बर का महीना ही हमारे लिये बुरा है। यह महीना आते ही हम यह देखने लगते हैं कि अब क्या होने वाला है। हमने कहा भी था कि यह सेप्टेम्बर में सेशन न रखा जाये। मेम्बरों ने इसके लिये अपील की थी। लेकिन सेशन रखा गया और इस सेशन में हमको चार कनडोलेंस मोशंस पास करना पडा। एक तो बी. रामकृष्णराव साहब का था, यह चौथा कंडोलेंस मोशन ए. सी. सुब्बारेड्डी साहब का है। यह अैसे व्यक्ति थे जो बार-बार दुनया में नहीं आते। वे बहुत ही स्ट्रांग माईंडेड और जबरदस्त आदमी थे। हमारे प्रदेश और हमारे राष्ट्र को अैसे आदीमियों की बहुत जरूरत थी लेकिन वह चले गये। कल जब हम जूबली हाल में संजीवरेड्डी साहब का भाषण सुन रहे थे तो ब्रम्हानन्दरेड्डी साहब का टेलिफून आया और वह कुछ परेशान दिखाई देने लगे, हमने उसी वक्त महसूस कर लिया कि कुछ गडबड है। फिर यह बात मालूम हुई कि श्री ए. सी. सुब्बारेड्डी हमको छोड कर हमेशा-हमेशा के लिये चले गये। उन्होंने क्विट इंडिया मुवमेंटमें भी हिस्सा लिया था। नेल्लूर म्युनिसिपालिटी के चेरमेन की हैसियत से उन्होंने जबरदस्त काम अंजाम दिया। वैसे काम जिन्हें कमसून और जी. ओ. से करने में महीने लगजाते थे वह अपनी जिम्मेदारी पर मिनटों में करदेते थे। श्री तिम्मारेड्डी ने जो कनडोलेंस रेजोल्युशन रखा है उसकी मैं अपनी तरफ से और अपनी पार्टी की तरफ से ताअीद करते हुये उनको अपनी श्रद्धांजली अर्पित करती हूँ।

శ్రీ వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్య (సత్తెనపల్లి) :— అధ్యక్షా. ఆంధ్ర రాజకీయాలలో ఒక ప్రముఖుడు గతించిపోవడం మన ఆంధ్రదేశానికి తీరని లోటు. వారు చెప్పినట్లుగా బాధపడుతున్నది. నిజంగా వారు చనిపోయారంటే వారికి బాధ తీరిపోయింది. మనందరికీ బాధ మొదలైనదని వ్యథిత హృదయంతో మనస్ఫూర్తిగా చెప్పవలసివస్తున్నది. ఆయనవారు యే పరిస్థితులలోనైనా సరే పరిస్థితులను అర్థము చేయగలిగిన ఒక నిర్ణయం తీసుకుని దానిని ఒంటరిగా ఆత్మ విశ్వాసంతో ముందుకు పోగలిగిన వ్యక్తి. మనమందరము ఆయనవద్ద ఆత్మ విశ్వాసం నేర్చుకోవలసి వున్నది. హైదరాబాదు పట్టణంలో మాకందరకు తెలుసును, వారు లోకల్ అడ్మినిస్ట్రేషను మినిస్టరుగా వున్నప్పుడు ఇంతవరకు బ్రిటిషు సామ్రాజ్య కాలములోను, నైజాము కాలములోను రెండుగా వున్న

హైదరాబాదు, సికిందరాబాదులను వారు ఒకటిచేసి విశాల హైదరాబాదు మునిసిపలు కార్పొరేషనుగా చేసిన విషయం చరిత్రలో మనం మరచిపోలేము. ఆ ఇంటిగ్రేషనును చరిత్ర మరిచిపోలేదు. ఆంధ్రప్రదేశ్ ఇండస్ట్రియలుగా చాలా వెనుకబడి వున్నది అన్నప్పుడు తీర్మానంచేసి కేంద్రప్రభుత్వం దగ్గరకు వెళ్ళి నిలబడి పోట్లాడిన విషయంకూడా చరిత్రలో ఒక భాగంగా చూడాలి. ఆంధ్రులయొక్క కష్టాలనుగురించి టి. టి. కృష్ణమాచారిగారు నీతో మాట్లాడనని కబురు చేసిన సంగతి తెలుసును. కాని నువ్వు యెట్లా మాట్లాడవో చూస్తానని యింటికి వెళ్ళి మాట్లాడివచ్చారు, రాష్ట్రంలో ఆయన చేసిన విషయాలు అందరూ చెప్పారు. మళ్లీ పునశ్చరణ చేయడం న్యాయంకాదు, అనవసరం. ఆయన తలపెట్టిన కార్యం కోసం పట్టుదలతో కృషి చేసేవారు. రెబిలియను యాటిట్యూడు గల వ్యక్తి. ఆయన లొంగుబాటు యెరుగరు. ఆయన ఆత్మవిస్వాసాన్ని యువకలోకం అలవరచుకోవాలి. ఆయన భార్య చాల ఉదారహృదయురాలు. ఎంతమంది ఇంటికి పోయినా అన్నపూర్ణవలె ఆదరించేవారు. వారు యెంత దుఃఖమగ్న మవుతారో వారిస్థితి చెప్పలేను. వారికి నా సానుభూతి తెలయపరుస్తున్నాను. వారు ఆంధ్రరాష్ట్రానికి చేసిన కార్యాలతోపాటు మనం గట్టి ఆత్మవిశ్వాసం ఆయన వద్ద నేర్చుకొనవలసివుంది. ఏదయినా గడ్డుసమస్య వచ్చినప్పుడు గట్టిగా నిలబడి యెదుర్కొనడానికి మనం జీవితంలో సుబ్బారెడ్డిగారిని జ్ఞాపకం చేసుకోవాలి. ఆయనకు జోహార్లు సమర్పిస్తున్నాను.

شری خواجه نظام الدین (یاقوت پوره) :- کل شام میں یه خبر ریڈیو پر بڑے افسوس کے ساتھ سنی گئی که ہمارے ہوم منسٹر سبا ریڈی صاحب کا انتقال ہوگیا - یقیناً آنجہانی کی عظمت عوام کے دلوں میں بہت جاگیزیں تھی - سبا ریڈی صاحب کے تعلق سے میں یه کہه سکتا ہوں که وه اپنی صلاحیتوں اور اپنی پرعظمت شخصیت کو لوگوں میں پاپولر کرچکے تھے - وه واقعه مجھے خوب یاد ہے که جب نظام آباد میں فرقه وارانه فساد ہوئے تو ہم نے یه درخواست کی تھی که اسکی تحقیقات چیف منسٹر صاحب کریں - چیف منسٹر صاحب تو وہاں نه جاسکے بلکه سبا ریڈی صاحب وہاں تشریف لے گئے - انہوں نے وہاں جس بےباکی اور صداقت کا اظہار کیا اس سے عوام کے دلوں میں ان کی عظمت قائم ہوگئی - موت اور زیست کا معامله قدرت کے ہاتھ میں ہوتا ہے اور ہم صرف رنج و غم کرسکتے ہیں - مرضی مولی از همه اولی - جو قرارداد تعزیت ایوان میں پیش کیگئی ہے اس سے اپنے آپ کو اور اپنی پارٹی کو وابسته کرتا ہوں اور عالیجناب کے توسط سے ان کے خاندان اور پسماندگان سے یه عرض کرنا چاہتا ہوں که ہم ان کے غم میں برابر کے شریک ہیں -

శ్రీ ఒ. వెంకటసుబ్బయ్య (వెంకటగిరి) :—అధ్యక్షా, శ్రీ ఎ. సి. సుబ్బారెడ్డి గారి మరణానంతరం గౌరవనీయులైన తిమ్మారెడ్డిగారు ప్రవేశపెట్టిన సంతాప తీర్మానంతో నేను ఏకీభవిస్తున్నాను. శ్రీ సుబ్బారెడ్డిగారినిగురించి అనేక విషయాలు చెప్పారు. వారు మా సింహపురికి సింహంవంటివారు. వారు పోవడం జిల్లాకే కాకుండా రాష్ట్రానికి, దేశానికికూడా తీరని నష్టం అని మనవిచేస్తున్నాను. వారి యొక్క సహృదయంగురించి ఒక చిన్నవిషయంమాత్రం మనవిచేయదలచుకున్నాను. 1962 లో మన రాష్ట్రరాజకీయాలు వేరుగా వున్నాయి. ఆరోజున గూడూరు రిజర్వుసీటు మునుస్వామిగారికి యిచ్చారు కాంగ్రెసు తరపున. కాని రాష్ట్ర లెవెలులోగాని నెల్లూరుజిల్లా లెవెలులోగాని మునుస్వామిగారికి యివ్వడం యిష్టం లేదు, భేదాభిప్రాయాలు వున్నందువల్ల. కాని అప్పుడు నన్ను ఇండిపెండెంటు అభ్యర్థిగా ప్రోత్సహించి కొందరు నిలబెట్టారు. అనేకమంది యెన్ని చెప్పినాసరే సుబ్బారెడ్డిగారు ఒకటే చెప్పారు. కాంగ్రెసుసీటు యిచ్చారు. సుబ్బారెడ్డిగారికి మునుస్వామిగారికి చాలా భేదాభిప్రాయాలున్నాయి. ఉన్నాకూడా మునుస్వామి గారిని ప్రోత్సహించి వారిని గెలిపించి యెంతో పేరుగాంచినారు. 1960 లో సుబ్బారెడ్డిగారు మినిస్టరు అయినప్పటికి వారు 36 పదవులలో వున్నారు. వాటికి రాజినామా చేయవలసివుందే అని మా జిల్లావారము చాలా విచారపడ్డాము. కాని వారు మినిస్టరయిన తరువాత మేము పొందిన లాభం దృష్ట్యా వారికి జోహారులు అర్పిస్తున్నాను. వారి ఆత్మశాంతికి భగవంతుని ప్రార్థిస్తూ వారి కుటుంబానికి సానుభూతి తెలియపరుస్తున్నాను.

శ్రీ జి. వెంకటరెడ్డి (పరుచూరు) :—అధ్యక్షా, ఆంధ్రదేశం దుఃఖసాగరంలో మునిగివుంది. ఆంధ్రదేశమే కాదు. మనది ప్రజాస్వామ్యం కాబట్టి ప్రజాస్వామ్యంలో రాజకీయపార్టీలయొక్క విలువ రాజకీయాలలో పనిచేసినటువంటి వ్యక్తులమీద ఆధారపడి వుంటుందని అనుకుంటున్నాను. అయితే రాజకీయాలలో పని చేసే టప్పుడు ప్రతి మనిషికి రెండు గుణాలు అవసరం. విశాలమైన హృదయము, మంచి మనస్సు వుండాలి. ఏ రాజకీయ పక్షంతో పని చేసినప్పటికీ అన్‌డెవలప్డు డెమోక్రసీలో ఉన్నాము కాబట్టి అటువంటి వ్యక్తులు రాజకీయ పార్టీలలో పని చేయడం చాలా అవసరం. అటువంటి సుగుణాలు కల వ్యక్తిని మనం కోల్పోవడం మన కాంగ్రెసు పార్టీకేకాదు, యావదాంధ్ర ప్రజానీకానికే కాదు, భారతదేశ రాజకీయ పక్షాలన్నింటికి తీరని లోటు అని భావిస్తున్నాను. ఆయన ఎమోషనలు లైవు, డైనమిక్ పెర్సనాలిటీ, ఒక సన్నివేశము మనవిచేస్తున్నాను. 1962 లో మా మిత్రులు ఒకరి సీటుగురించి అడిగితే నీకు సీటురాదు పోరా అని డైరెక్టుగా నిష్కల్మషంగా చెప్పినారు అటువంటి అలవాటు ఆయనకు వుంది. నేను యువజన కాంగ్రెసులో పని చేసేటప్పుడు మాలో కొన్ని అభిప్రాయభేదాలు వున్నవని [illegible] ఆయన నన్ను పిలిచి ఏరా యీ తగాదాలన్నింటికి నువ్వే కారణమట [illegible] మాని పనిచేసుకో అని డైరెక్టుగా చెప్పేవారు. ఏదయినా విషయం [illegible] చెప్పవలసినది వుంటే డైరెక్టుగా చెబితే ఆయన విని అర్థం [illegible] స్వభావముగాని [illegible] విమర్శ [illegible] కోటుగాని

కక్షగాని లేకుండా మంచి స్నేహితునిగా ట్రీటుచేసే లక్షణం ఆయనలో వుంది ఇది చాలా ముఖ్యమైన విషయమని మనవిచేస్తున్నాను. ఆయనకు లీడరుగా మంచి క్వాలిటీలున్నాయి. ఆనెస్టీ, ప్యూరిటీ, ఇంటిగ్రిటీ, సిన్సియారిటీ యివన్నీకూడా ఆయనలో అటువంటి నాయకుని కోల్పోవడం రాజకీయ జీవితంలో దేశానికి తీరనిలోటు అని భావిస్తున్నాను. నాకు దాదాపు 16–17 సంవత్సరముల వయస్సు వున్నప్పుడు 1956 లో రాజకీయ శిక్షణ శిబిరంలో మైపాడులో కాంగ్రెసు కార్యకర్తగా నేనున్నప్పుడు ఆయన చూపిన అభిమానం, ఆదరం యెప్పుడూ మరిచిపోలేను. అటువంటి క్వాలిటీలుగల మహానాయకుని కోల్పోయినామంటే ఆంధ్రదేశానికి దురదృష్టకరమైన విషయమని మనవిచేస్తున్నాను. నేను శాసన సభలో ప్రవేశించినతరువాత యిక్కడ ఆయన యెలా వుంటారో చూడాలనే ఉత్సాహం నాకు మొదటినుంచి వుండేది. దురదృష్టం యేమిటంటే చిన్న వయసులో శాసనసభకు వచ్చినప్పటికి ఆయనను శాసనసభలో చూచే భాగ్యం నాకు కలుగలేదు.

వారి కుమారులు నాకు మిత్రులు. వారి పరిస్థితి ఎలా వుంటుందో చెప్ప వలసిన పనిలేదు. సుబ్బారెడ్డిగారి ఆత్మకు శాంతి కల్గాలని ప్రార్థిస్తూ వారి కుటుంబానికి నా సానుభూతిని తెలియచేస్తూ ఈ తీర్మానాన్ని బలపరుస్తున్నాను.

శ్రీ పి. గున్నయ్య (పాత పట్టణం) :— అధ్యక్షా, కీ॥ శే॥ సుబ్బారెడ్డిగారి మరణవార్త నిన్న సాయంత్రము గం. 5–30 లకు విన్న వెంటనే మనమే కాదు ఆంధ్ర దేశములోని స్త్రీ పురుషులందరు దుఃఖ సాగరములో మునిగినారు. వారి బాల్యాము జీవిత చరిత్ర చాల మంది మిత్రులు చెప్పారు. వారు ఆంధ్ర దేశానికి సింహములాంటివారు. సింహము ఏనుగులలో దెబ్బలాడడానికే చూస్తుంది. మృగజాతికి సింహము ఎలాంటిదో, మనకు సుబ్బారెడ్డిగారు అలాంటి వారు. అలాంటివారు మనలను విడచి స్వర్గానికి వెళ్లారు అంటే చాల బాధ కల్గుతున్నది. నాకు వారితో చాల కాలమునుంచి పరిచయము వుంది. 1953 లో ఆంధ్ర రాష్ట్రము ఏర్పడు సందర్భములో ఆంధ్రరాష్ట్ర శాసన సభ్యులు అందరము కలసి రాజధాని ఎక్కడ పెట్టాలనే విషయముమీద, లీడరుగా ఎవరిని ఎన్నుకోవాలనే విషయముమీద రాత్రింపగళ్లు ఆలోచించిన సంగతి తమకు తెలుసు. శంకరరెడ్డిగారు అని ఒకరు. ప్రకాశంగారు అని ఒకరు అన్నారు. అప్పుడు సంజీవరెడ్డిగారు సభ్యులు కారు. కాంగ్రెసు ప్రెసిడెంటుగా వున్నారు. సుబ్బారెడ్డిగారుకూడా మెంబరు కారు. వీరు మంచి పవర్‌ఫుల్ లీడరు సుబ్బారెడ్డిగారు వచ్చిన వెంటనే వారి చుట్టూ ఒక వంద మంది వుంటూ వుంటారు. వారు వచ్చి ఒక్కటే మాట అన్నారు. పార్టీ లీడరుగా సంజీవ రెడ్డిగారు, రాజధానిగా కర్నూలు వుండాలని అన్నారు. కర్నూలులో నార వుంగుఖున్నవి అని, జబ్బులు వస్తాయని భయపెట్టేవారు. అదేమీ భయము లేదు. కర్నూలే రాజధానిగా వుండాలని గణనీయమైన పలమాను [illegible] జరిగింది. 1955 లో అనుకొంటాను వీరు శాసనసభ్యులుగా ఎన్నికయినారు. రాష్ట్ర రాజకీయాలలో అనేక రంగాలలో ప్రజాసేవకు [illegible] ఆయన

ఇర్రిగేషన్ శాఖ మంత్రిగా వున్నప్పుడు ఒకసారి మా జిల్లాకు వస్తే అక్కడి 11 తాలూకాలకు సంబంధించి, 25, 30 వేల రూపాయలలోపు స్కీమ్సు గురించి ఒక విజ్ఞప్తిని సమర్పించాను. "నీకు ఎంత ఓపిక వుంది, అన్ని తాలూకాల నుంచి స్కీమ్సు ఇచ్చినావు. ప్రతిపక్షాలవారికి ఏమీ వుండవద్దా, అంతా నీ పనేనా" అన్నారు. ప్రతిపక్షాలవారిని ఓడించి మన పార్టీవారు వచ్చారుకదా అని, నేను అంటే ఒకసారి ఎన్నికయిన తరువాత అలాంటి భావము ఎవరికి వుండకూడదు. శాసన సభ్యులు అందరూ ఒక్కటే "నీ స్కీమ్సు sanction చేయడానికి ప్రయత్నము చేస్తానని చెప్పి sanction చేశారు. అలాంటి ఉదార స్వభావులు. ఒకసారి సయిదయ్యగారి జిల్లాకు వెళ్ళారట. సయిదయ్యగారు బాగా చదువుకొన్న వ్యక్తి కాదు. వీరి అధ్యక్షతను ఒక మహా సభను ఏర్పాటు చేశారు అంటే సుబ్బారెడ్డిగారు ఎంతటి ఆదర్శప్రాయులో వేరే చెప్పవలసిన పని లేదు. ప్రజా స్వామ్యాన్ని సుస్థిరం చేయడానికి ప్రయత్నము చేసిన మహానుభావుడు. వారి మరణము మనకు తీరని నష్టము. ఈ సందర్భములో వ్యవసాయ శాఖా మంత్రిగారు ప్రతిపాదించిన ఈ సానుభూతి తీర్మానమును బలపరుస్తూ సుబ్బారెడ్డిగారి ఆత్మకు శాంతి కల్గాలని భగవంతుని ప్రార్థిస్తున్నాను.

శ్రీ యస్. పి. నాగిరెడ్డి (మైదుకూరు) :—అధ్యక్షా, ఎ. సి. సుబ్బారెడ్డిగారి మరణవార్త అందరిని దుఃఖ సాగరములో ముంచివేసినది. తిమ్మారెడ్డిగారు, ఇతర మిత్రులు, వారి ఆదర్శము, హుందాతనము, మంచితనము గురించి చెప్పారు. సుబ్బారెడ్డిగారు నాకు 10 సంవత్సరాలుగా తెలుసు. వారు పబ్లిక్ వర్క్సు శాఖా మంత్రిగా వున్నప్పుడు మా జిల్లా పర్యటనకు ప్రోగ్రామ్ వేసుకొంటే నేను అక్కడ ఒక సమితి ప్రెసిడెంటుగా వుండి వారికి ఒక ప్రోగ్రామ్ యిచ్చాము. మాది ఒక గ్రామము అక్కడ street lights ప్రారంభోత్సవానికి పిలిచాను. ఈ చిన్న ఊరిలో ఈ కార్యక్రమము ఏమిటి. ఏ కడపలోనే ఇంకొకచోటనో పెట్టుకోవాలని కొంతమంది వ్యక్తులు ఆక్షేపణ చేశారు. అప్పుడు నేను ఒక కుగ్రామములో పుట్టాను. అందువల్ల ప్రతి జిల్లాలో పర్యటనకు పోయినపుడు ఒక కుగ్రామమునకు పోయి, అక్కడ చిన్న రైతులను చూడడము నా ధ్యేయము. తప్పనిసరిగా ఆ గ్రామము పోవలసినదే" అని నిశ్చితముగా చెప్పి ఆ కుగ్రామమునకు వచ్చి ఆ ప్రోగ్రాములో పాల్గొన్నారు. రైతులన్నా, కుగ్రామము అనిన వారికి ఎంత ఇష్టమో అని అనుకొన్నాము. ఈనాడు తిమ్మారెడ్డిగారు ప్రవేశపెట్టిన సంతాప తీర్మానముతో ఏకీభవిస్తూ శలవు తీసుకొంటున్నాను.

Sri K. Prabhakara Rao (Bapatla) :—Mr. Speaker, Sir, – late Mr. A.C. Subba Reddy was a very big man – big in body, big in heart, and big in mind. There are two types of people in this world – those that can make a simple problem or a simple issue a complicated one and those who can make a very complicated problem look very simple. Mr. A.C. Subba Reddy belongs to the second category. It was some time back – two or three years back when Mr. Sanjiva Reddy was addressing an audience, he remarked "The problems are there, have been there for 20 years; they look big or they look small according to

the stature of the people that tackle them." Likewise what is the method, what is the way in which Mr. Subba Reddy made the problems look small. That is according to me – he brought to bear upon any problem a human touch; he is not concerned with the Acts or G. Os. or whatever technical objections there were, he always attacked a problem from a human angle: laws are created to bring the greatest good to the largest number of people and according to him, if any law, or if any G. O. comes in the way of serving that purpose, the G. O. must go, the law must go, but not the purpose. That is how he tackled all the problems that he confronted.

Another important feature in Mr. A. C. Subba Reddy was in dispensing justice, in doing favours, in helping every body; he never showed any favouritism; a man known to him, well-known to him, or not known at all – everybody that came to him for any help – got help from Sri A. C. Subba Reddy in the same measure. There is no differenciation. When a congregation of 50 or 60 people were around him we never felt that he was showing a special favour to any particular individual. He is always a common man's man; he is not a man specially reserved for any special occasion. As a matter of fact, while I was hearing the hon. Members that we are wishing that God may bless his soul with peace, I was just wondering whether it was necessary because our way of thinking says that those that die with unfulfilled wishes, with the desires still unfulfilled those souls will be restless even after death. But according to me he never had any wishes. He took things in his stride; he got into office with a smile, he left the office with a greater smile So he led a selfless life; he neve hankered for anything and if he had died, he died a full man.

Another thing I would like to submit before the House is the quality that endeared him to the common man; the common man found the fulfilment of his aspirations in Sri A. C. Subba Reddy. He was as a matter of fact, an incarnation of all that the common wanted and that being so, he was loved by everybody, by both the friends and enemies as well.

I entirely agree with all the sentiments that were said in this House. I request that the sympathy of this House be conveyed to the breaved family.

శ్రీ ఏ. మల్లిఖార్జున (ఎల్లవరం):— అధ్యక్షా, ఈ రోజు చాలా విచారకరమైనది. సుబ్బారెడ్డిగారి మరణం ఆంధ్రరాష్ట్రంలో అందరి హృదయాలను పరితపింపచేసే విషయమని చెప్పక తప్పదు. ఆయనతో నాకు 6 సంవత్సరాల నుండి పరిచయం వుంది. ఆయన చిన్నపిల్లవాడిమాదిరి ఎప్పుడూ హాస్యప్రదంగా, హేళనగా, లాలనచేస్తూ వుండేవారు. ఒకసారి వేము [illegible] వద్దకు [illegible] చేతులువేసి [illegible] Mr. R. [illegible]

నప్పుడు సుబ్బారెడ్డిగారు నన్ను ఒక చెట్టుగురించి అడిగారు. నేనది చెప్పలేక పోయాను. కృష్ణంరాజు బహదూర్ గారు ఆ చెట్టుపేరు చెప్పారు. అలా చెప్పి కృష్ణంరాజుగారు నన్నుచూసి కొండవారు కారేమో అని హేళనచేస్తే ఆయన కొండవాడుకాదు, నీకే బాగా తెలుసు అని వారిని హేళన చేశారు. నా ఏరియాలో కంటోన్ మెంటు బోర్డుకువచ్చి ఏమిట్రా కొండవాడా. ఏమి తింటార్రా మీరిక్కడ. ఈ అడవిలో ఏమి తింటార్రా అని అడిగారు. దుంపలు, తేనె అని నేను సమాధానం చెబితే ఏమి దుంపలు తింటార్రా అని అడిగితే కిండి దుంపలు, తేనె తప్ప ఏవీ దొరకవయ్యా అని నేను చెప్పగా—ఏమీ ఫరవా లేదురా. మన నాయకుడు బ్రహ్మానందరెడ్డి వున్నాడు, అడుగు. నాకు కావల సిన డబ్బు ఇస్తాడు, మేమంతా వున్నాము, నీకు నీరు, నిప్పు ఇస్తాంరా. ఏమీ ఫరవాలేదు అని హామీ ఇచ్చారు. మా గిరిజన ప్రాంతాలకు వారు 57 లక్షల రూపాయలు శాంక్షన్ చేయించారు. ఆయన గొప్పవారనే చెప్పక తప్పదు. వారి మరణానికి నా సంతాపం తెలియజేస్తున్నాను.

శ్రీ టి. నాగేశ్వరరావు (మంగళగిరి):— అధ్యక్షా, సుబ్బారెడ్డిగారు ఆజానుబాహువు. A Towering figur in every sense of the word ఆంధ్ర రాజకీయాలలో ఆయన తుఫాను రేపాడు. అందుకనే ఆయనను నేను తుఫాను మనిషి అంటాను. స్వార్మి పెట్రల్. ఆయన హృదయం వికసించిన తామర పువ్వులాగు చూస్తూవుంటుంది. ఆయనను తలచుకొంటే చిన్నప్పుడు చదువు కొన్న పద్యం గుర్తుకు వస్తోంది.

"నిండు మనంబు నవ్యనవనీత సమానము
పల్కు దారుణా ఖండల శస్త్రతుల్యము"

ఈ పద్యాన్ని చాలావరకు సుబ్బారెడ్డిగారికి వర్తింపచేయవచ్చు. వారి మనస్సు వెన్నలాంటిది. మాట వజ్రాయుధం లాంటిది. నావిషయంలో ఆయన అనిన ఒక చలోక్తి నాకు ఎప్పుడూ జ్ఞాపకం వస్తూవుంటుంది. నా నియోజకవర్గంలోని నా మిత్రులు కొందరు సుబ్బారెడ్డిగారివద్దకు వెళ్ళి నాగురించి ప్రశ్నిస్తూ ఆయన ఎవరి కాండిడేట్ అంటే అని అడిగారట. ఆయన నాగురించి చెబుతూ ఆయన ఎవరి కాండిడేట్ అన్నారట. దానిలో చాలా అర్థం వుంది. సుబ్బారెడ్డి గారు రాజకీయ పరంగా ఏమి సాధించారన్నది అటు పెట్టి, ఆయన గురించి చెప్పా లంటే ఆయన ప్రజా హృదయాన్ని చూరగొన్నంతగా యింతవరకు గతించిన నాయకులలో ఒక ప్రకాశంగారు తప్ప ఎవరు లేరు—ప్రజలకు చాలా సన్ని హితులు—వదాన్యతనం, మంచి హృదయం, స్నేహశీలత ఆయన ప్రత్యేక గుణాలు. ఆయన మనలను విడిచి పెట్టిపోవడం చాలా విచారకరము—ఆంధ్ర దేశానికి తీరని నష్టము. వారి పవిత్ర హృదయము శాంతిపొందాలని కోరుతూ [illegible] శ్రీ తిమ్మారెడ్డిగారు ప్రవేశ పెట్టిన తీర్మానాన్ని బలపరుస్తున్నాను.

శ్రీ [illegible] రెడ్డి ([illegible]):— అధ్యక్షా! ఈ రోజు సుబ్బారెడ్డి గారు మనతో లేరని చెప్పడానికి చాలా [illegible] శ్రీ సుబ్బారెడ్డి గారికి నాకు [illegible]

1960 నుండి అతి సన్నిహితత్వం వారితో నాకు కలిగింది. సుబ్బారెడ్డిగారు, మనిషి ఎంత ఆజాను బాహుడో వారి హృదయము కూడా అంత విశాలమైనది. హృదయము చాలా మెత్తనిది. నేను యువజన కాంగ్రెస్ ఉద్యమములు పని చేస్తున్నప్పటి నుంచి కూడా వారు ఎన్నో సలహాలు నాకు యిచ్చేవారు-ఎన్నో విషయాలు చెబుతూవుండేవారు. పట్టణాలలో తిరిగేదానికంటె ప్రజల మధ్యలో వుండి వారియొక్క గౌరవ అభిమానాలను సంపాదించుమని మా యువకులకు వారు చెప్పేవారు. అదంతా యీ రోజు జ్ఞాపకము వస్తూవుంటే సుబ్బారెడ్డి గారు ఎంత విలువైన మాటలు మాకు చెప్పారో అర్థము అవుతుంది. సుబ్బారెడ్డి గారు ఎన్నికలు అయిపోయిన తరువాత మదరాసు పోతూవుంటే 'మీరు ఎప్పుడు వస్తారు బాబయి' అని అడిగాను. 'వస్తానో లేదోరా,' చెప్పలేను. మళ్ళీ తిరిగి వస్తానో లేదో మీ అందరిని చూస్తానో చూడనో అని బాధతో చెప్పినప్పుడే వారికి ఏనాడో తమ యీ చావుగుర్తు అయిపోయిందని అర్థము అవుతుంది. Cancer Hospital నుండి తిరిగివచ్చి హైదరాబాదులో వున్నప్పుడు వారిని కలవడానికి పోయినప్పుడు ఎంతో బలహీనంగావున్నప్పటికి చాలా ఉత్సాహంగా కన్పించారు. మా అందరికి ఉత్సాహం యిచ్చారు. మేము వారి దగ్గరకు వెళ్ళితే, ఎంత సేపు అయినా వారితో మాట్లాడాలని, వారితో వుండాలనే ఉత్సాహం మాకు కలుగుతూ వుండేది. ఈ రోజు వారులేని లోటు దేశానికి కొట్టవచ్చినట్లు కన్పిస్తున్నది. ముఖ్యంగా వారి కుటుంబముతో వున్న సన్నిహితంవల్ల, వారు లేనిలోటు, నా కుటుంబ సభ్యులను కోల్పోయినట్లు బాధపడుతున్న విషయము మరవరానిది. భగవంతుడు వారి ఆత్మకు శాంతి చేకూర్చుగాక—

శ్రీ జి. సైదయ్య (గజ్వేలు):— అధ్యక్షా! శ్రీ తిమ్మారెడ్డి గారు ప్రవేశపెట్టిన తీర్మానాన్ని బలపరుస్తూ రెండు విషయాలు మాట్లాడుతాను. నేను అయిదు సండ్ల క్రితం ఎం. ఎల్. ఏ. అయినప్పుడు వ్యవసాయ కూలీల తరపున M. L. A. గా వచ్చినప్పటికి—నన్ను మంచి ప్రేమతో, గౌరవముతో—వారు ఎత్తు ఉన్నప్పటికి, నేను చిన్నగా ఉన్నప్పటికి వారు నన్ను దగ్గరకు తీసుకుని కూర్చుండబెట్టుకొని ఏమి పనిమీద వచ్చావని అడిగేవారు—సుమిత్రాబాయమ్మ గారు అన్నట్లు వారురాగానే సైదయ్య లేచినా అంతేకనబడుతాడు, కూర్చున్నా అంతేకనబడుతాడు, సైదయ్య కనబడడం లేదేమని చూసేవారు. ఎలక్షన్ను సమయంలో వారు దుబ్బాక వెళ్ళుతున్నారు. కొండగండ్ల నేనుపుట్టిన గ్రామము-అక్కడి జిల్లా పరిషత్తు Chairman బాలరెడ్డిగారు ఏ. సి. సుబ్బారెడ్డిగారిని తీసుక వెళ్ళుతున్నప్పటికి, ఆయన అజంగల పెద్ద మనిషి అయినప్పటికి నేను పోయి, మా గ్రామము త్రోవలో వుంది. ఒక అర్థగంట అక్కడ ఆపుదల చేయాలంటే, సరె అన్నారు. Chairman Van లో వస్తున్నానని చెప్పి వెళ్ళిపోయాను-ఆయన వచ్చేవరకి నేను అక్కడ నిలబడివున్నాను—వారి Car ఆపి నేను వారికి ఒక పూలహారం వేయపోతే వారు నాకు అందలేదు—అందకపోతే వారు ఆ పూలహారాన్ని తీసుకొని నా మెడలో వేశారు. వారి Car లో చోటులేదని, నన్ను ఆ Van లోనే రమ్మని. దుబ్బాక వచ్చేవరకు ఆ పూలదండ మెడలోనే

వుంచుకోనమని చెప్పారు—అయినా నాకు వుంచుకొన బుద్ధి కాలేదు—తరువాత దుబ్బాక వెళ్ళాము. అక్కడ Public Meeting లో కూడా సైదయ్య ఆయన ఊరు దగ్గర ఆపాడు, పూలదండ వేయబోతే అందలేదు. మళ్ళీ సైదయ్యతో వేశాను అనిచెప్పి చాలా గౌరవించారు. అక్కడ నుండి సంగారెడ్డి వెళ్ళితే అక్కడ కూడా Public Meeting లో నన్ను చాలా జ్ఞాపకం చేశారు. ఎంత మంది M. L. A. లు వున్నప్పటికి ఎవరిని జ్ఞాపకం చేయక నన్నే జ్ఞాపకం చేస్తూ వుంటే చాలా మంది నవ్వారు. ఇక్కడ House లో కూడా నేను మాట్లాడ డానికి పేరు యిచ్చినప్పుడు, వారు అప్పటి మినిస్టర్లు అయిన లక్ష్మీనరసయ్య గారిని, రామచంద్రా రెడ్డి గారిని. వారందరిని, సైదయ్య మాట్లాడు తాడని, ఆపు చేస్తూవుంటే వారు-నా పేరు ఆలస్యంగా వచ్చేట్లయితే తొందరగానే సైదయ్యను పిలువుమని అధ్యక్షులవారికి చెబుతున్నప్పుడు నాలుగైదుసార్లు విన్నాను-వారు నన్ను చాలా ప్రేమగా చూసేవారు-తల్లి చచ్చిన బిడ్డను దగ్గరకు తీసుకున్నట్లు, మంచి ప్రేమతో, ఏదైన పనిమీద వెళ్ళితే, ఖాళీ చేయకుండా, మంచి గౌరవముతో, మీటింగులు గాని, డిన్నర్లు గాని ఉన్నప్పటికి, బాగా మాట్లాడేవారు, శ్రీ తిమ్మారెడ్డి గారు ప్రవేశపెట్టిన తీర్మానాన్ని బలపరుస్తూ న్నాను. వారి కుటుంబానికి నా సానుభూతిని తెలుపుకుంటున్నాను.—

శ్రీ కె. నారాయణస్వామి (పొదిలి) :—అధ్యక్షా ! సుబ్బారెడ్డిగారి మరణ వార్త ఆంధ్ర రాష్ట్రానికి పిడుగులాంటిది. సుబ్బారెడ్డిగారు మా జిల్లావారే గాకుండా ఆయన రాష్ట్రంలో చాలా ముఖ్యమైన వక్తిగా పేరు గాంచాడు. ఆయన మొట్టమొదటినుంచీ నెల్లూరు జిల్లాలోను, నెల్లూరు మున్సిపాలిటీ వ్యవహారాలలోను, అన్ని రాజకీయ పక్షాలకు సంబంధించి చాలా ప్రముఖుడుగా ఉంటూ, చాలా మందిని రాజకీయాలలోకి తీసుకురావటం కోసం చాలా ప్రయత్నంచేశారు ఆయనలాగా జిల్లాలో, నాలానే, అన్నిరకాల మనుష్యులనుంచి, వాస్తో కూస్తో రాజకీయంగా బైటికి రావడానికి ఆ అవకాశం కలగటం ఆ జిల్లా ప్రజలయొక్క అదృష్టం అని చెప్పకతప్పదు. ఆయన ఎంత గొప్పవాడో. ఆయన హృదయం కూడ అంత గొప్పదని చెప్పక తప్పదు. ఆయన తోటి ఏవిధంగా ఉన్న కూడా, ఏ మాత్రం ఇబ్బంది ఉండేది కాదు. ఆయన ఎవ్వరిని కూడా, రాజకీయంగా వారి ఉద్దేశ్యాలలో వ్యతిరేకంగా ఉన్నంత మాత్రాన ఏదో విధంగా హింసించాలనో కష్ట పెట్టాలనో నశాయించాలని గాని. అసలు బాధ పెట్టేవాడు కాదు. అందువల్ల ఆయన ప్రజలకు ఎప్పుడూ దూరంగాకుండా ఉండేవాడు. జిల్లాలో ఆయన ప్రజలకు ఎన్నో సేవలు చేశాడు. Irrigation Minister గా ఉండగా 62-65 వరకు కూడా, ఎన్నో ప్రాజెక్టులు కట్టించారు. ఆయన Estimates వేయించడయ్యా, [illegible] సంగతి నేను చూచుకొంటాను—అంటూ ప్రజలకు ఎంతో ఉత్సాహంగా [illegible] అనేక ప్రాజెక్టులు కట్టించడానికి అవకాశాలు కల్పించారు. రాష్ట్ర రాజకీయాలలో, ఏది అయినా ఊపు, చైతన్యం రావాలంటే, ఆయనే అంత [illegible]కుడుగా ఉండేవాడు అట్లాగే ఇప్పటివరకు. 1962 Election ముందు. 1962 Election తర్వాత, రాజకీయాలలో ఉంటే కొంత చైతన్యం కల్పించాలి. ఆంధ్రలో వారి [illegible]

కొంటున్నాను. వారిని గురించి గౌరవ సభ్యులు ఎన్నో విషయాలు చెప్పారు. వారి కుటుంబానికి నా సానుభూతిని ప్రకటిస్తూ శలవు తీసుకొంటున్నాను.

శ్రీ కడియాల వెంకటేశ్వరరావు (వుయ్యూరు): — అధ్యక్షా, నిన్న సాయంత్రం జూబిలీహాలులో, మమ్మల్ని అక్కడకుకు ఆహ్వానించుటవల్ల అక్కడకు వెళ్ళడం జరిగింది. ఆ సమయంలో Home Minister గారు అయిన. A. C సుబ్బారెడ్డిగారి నిర్యాణ వార్త విని, చాలా విచార పడవలసిన వచ్చింది. ఈనాడు నెల్లూరు జిల్లాలోనేగాక, కృష్ణా జిల్లాలోనేగాక. రాష్ట్రం. ఒక రత్నాన్ని కోల్పోయిందని చెప్పటం అతిశయోక్తి కాదు. తిమ్మారెడ్డిగారు ప్రవేశ పెట్టిన ఈ తీర్మానాన్ని బలపరుస్తు వారికుటుంబానికి నాసానుభూతిని తెలియజేస్తున్నాను

శ్రీ పి. హెచ్. పాండురంగారావు (కైకలూరు): — అధ్యక్షా! నిన్నటి దినం జుబిలీహాలులో సమావేశం జరుగుతూ ఉండగా పిడుగులాటి సుబ్బారెడ్డిగారి మరణవార్త విని చాలా దుఃఖించవలసి వచ్చింది. సుబ్బారెడ్డిగారితో మాకు సన్నిహితమైన పరిచయం లేకపోయినప్పటికీ, ఈ సభలో ఎక్కువ మంది సభ్యులు తెలియ జేసినటు వంటి అభిప్రాయాలతో ఏకీభవిస్తున్నాను. ఆనాడు ఆంధ్రకేసరి ప్రకాశంపంతులు గారి వలె ఈనాడు ఆంధ్రకేసరి సుబ్బారెడ్డిగారి మరణవార్త విని చాలా దుఃఖం కలిగి చిన్నతనంలో చదివిన ఒక పద్యం జ్ఞాపకం వస్తోంది.

ఉ॥ గ్రాసము లేక స్రుక్కిన జరాకృశమైన విశీర్ణమైన సాయాసమునైన
నష్టరుచినైనను ప్రాణభయార్తమైనని స్త్రాసము దేభ కుంభపిశిత గ్రహ
లాలస శీల సాగ్రహా గ్రేసరభాస మానమగు కేశరి జీర్ణతృణంబు మేయునే?

సింహం ఎంత కృశించి పోయినప్పటికీ, జీర్ణతృణం మాత్రం మేయదు. మత్తేభం యొక్క కుంభస్థలాన్ని మాత్రము ఏవిధంగా అయితే తీసుకొంటుందో అ విధంగానే వారి దృఢ సంకల్పం వారిది వారి మంచితనం, వారు రాష్ట్రానికి చేసిన సేవ విని, వారిని కోల్పోయిన తర్వాత చాలా బాధ కలుగుతోంది. వారు లోగడ Irrigation Minister గా ఉండగా, నేను పంచాయితీ బోర్డు అధ్యక్షుడుగా ఉన్నాను. అప్పుడు దాళ్వానుగురించి ప్రతి సంవత్సరం వారి దర్శనం చేసుకొంటూ ఉండే వాడిని. అప్పుడు మంత్రిగారిని approch అయి మా కష్ట సుఖాలు తెలియ జేసుకొంటే, సావధానంగా మా కష్టాలు విని, పాండయ్యా, మా కృష్ణాజిల్లా వాళ్ళు, ఎప్పుడూ దాళ్వా, దాళ్వా అని ఎగబడతారు. మీరు పోయి చేసుకోండి మేము orders తర్వాత పంపిస్తాం, అని రైతుల యొక్క కష్టాలు స్వయంగా పరిశీలించి, వారు నోటి మాటలలోనే, తగినటువంటి ఉత్తర్వులు ఇచ్చి రైతులకు ఎంతో సాయపడేవారు వారు ఈ నాటి సభలో లేకపోవటం ఎంతో బాధాకరంగా ఉంది. నాతరపున, మా అందరి తరపున వారికి భగవంతుడు శాంతిని కలుగ జేయాలని, కోరుతూ వారి కుటుంబానికి నా సానుభూతిని తెలియ జేస్తున్నాను.

శ్రీ [illegible] రెడ్డి (దుగ్గిరాల): — అధ్యక్షా! ఈ రోజు సుబ్బారెడ్డిగారు మనతో లేకపోవటం తీరని లోటుగా భావిస్తున్నాము. ఆయన ఒక విధంగా [illegible] రైతు పెద్ద. రైతు హృదయం ఎంత విశాలంగా ఉంటుందో, అటు

వంటిది ఆయన హృదయం దుష్ట స్వభావాలకు. సంకుచిత స్వభావాలకు ఆయన అతీతుడే. సుబ్బారెడ్డిగారు నిండు విగ్రహంతో, రైతులను మరిపించేటటువంటి వాడు. రైతుల యొక్క సమస్యలు ఈయనవల్ల తీరుతాయనే ఉద్దేశ్యం యువతరమైన మాలో కలుగుతూ ఉండేది ఆయనతో సన్నిహితంగా 10 సంవత్సరాలు మెలగటం జరిగింది 56 లో ఆయన నిర్వహించినటువంటి camp లో యువజన కాంగ్రెస్ కార్యకర్తగా ప్రవేశించటం, అప్పటినుంచీ ఆయనలో అతి సన్నిహిత సంబధం ఏర్పడింది. ఈ రోజు political గా ఉండవలసిన ఏ లక్షణం ఆయనలో నాకు కన్పించలేదంటే అతిశయోక్తి కాదు కారణం ఏమిటంటె, ఈనాడు రాజకీయ వార్తలు చెప్పేది ఒకటి చేసేది ఒకటిగా చేస్తేనే progressive కాగలరేమో గాన్పి నిర్మొగ మాటంగా, ఏమనిషిని అయినా నొప్పించేవిధంగా చెప్పినట్లయితే, వెంటనే నష్టం కలిగి, అనేక విధాలు అపోహాలు పడడానికి అవకాశం ఉంది. మనం అపోహ పడినా ఆయనలో ఉన్న సుగుణాన్ని ఎంచుకొనే విధంగా ప్రవర్తిస్తూ, ఆయనను ఏవిధమైనటువంటి విరోధులు లేరని నేను చెప్పగలను. దానికి కారణం ఆయనలో నాకున్న సన్నిహితత్వమే ఆయనకు దూరంగా ఉన్నా సన్నిహితంగా ఉన్నా ఆయన ఎవరికి కూడా, ఏవిధమైనటువంటి అపకారం చేయడానికి ఆయన మనస్సు ఒప్పుకొనేది కాదు. అందరిని కూడా సమానమైన దృష్టితో చూచుకొనే వాడు. అట్లాగే జరుగుతూ ఉండేది. ఆయన personal గా నాకు చాలా తీరనిలోటు. నేను ఈ Assembly కి వచ్చే ముందు రాజు. ఇక్కడకు రాగానే, వారిని కలవడానికి వారి Room కి వెడితే. ఆయన అదే సమయాన, ఆయన Birth Day కి యాదగిరి గుట్టకు వెడుతూ ఉంటే, వెంటనే నన్ను కూడా ఆదేశారుతో ఎక్కించుకొని, యాదగిరి గుట్టస్వామి దర్శనం చేసుకొని వచ్చి, ఇద్దరం ప్రమాణస్వీకారం చేద్దాం అనే ఉద్దేశ్యంతో అదే కారులో నన్ను కూడా తీసుకు వెళ్ళటం జరిగింది. మళ్లీ అసెంబ్లీకి తీసుకువచ్చి ఆ మరు రోజు నన్నుకూడా యీ ప్రమాణ స్వీకారానికి తీసుకురావడం జరిగింది. అటువంటి సహృదయుని, ఆ విధంగా మమ్ములను చూచినటువంటి పెద్ద మనిషిని నిజంగా కోల్పోవడం మనయొక్క దురదృష్టము. ఆ విధమైనటువంటి లోటును ఇక ముందు తరాలవారు ముందు నడిపెటటువంటి వారి చారిత్రలో ఉండేటటువంటి మంచి చెడ్డలను గ్రహించి, వారు ఏ ఆశయాల కోసం అయితే పగవారిని కూడా మిత్రులుగా చూసేటటువంటి స్వభావముతో మెలగారో అదే మన రాజకీయ నాయకులు గుర్తుంచుకొని కొంత మంచి, చెడ్డ ఆసేటటువంటి విచక్షణతో పరిపాలన చేయగలిగితే వారి ఆత్మకు శాంతి కలుగుతుంది, ఆ విధంగా మన ఆంధ్ర రాష్ట్రానికి ఈ తీరని లోటు పోతుందని శ్రీ తిమ్మారెడ్డి గారు ప్రవేశపెట్టినటువంటి తీర్మానాన్ని బలపరుస్తూ వారి కుటుంబానికి ప్రగాఢ సంతాపాన్ని తెలియచేయుస్తున్నాను.

మిస్టర్ స్పీకర్ :—గౌరవ సభ్యులారా, తిమ్మారెడ్డిగారు ప్రవేశపెట్టిన సంతాప తీర్మానంపైన సభ్యులు చెప్పిన విషయాలతో నేను సంపూర్ణంగా ఏకీభవిస్తాను సుబ్బారెడ్డిగారు మరణించిన వార్త నిన్నటి రోజు సాయంత్రం విని నేను చాలా బాధపడ్డాను. అదేమాదిరిగా రాష్ట్రంలో ఎంతమంది ప్రజలు

దు ఖించారో, పరితపించారో ! అప్పారావుగారు చెప్పినట్లు, నేను, అప్పారావు గారు, సుబ్బారెడ్డిగారు 26 సంవత్సరముల క్రిందట బళ్లారి అలిపూర్ Central Jail లో అనగా camp Jail లో, సుమారు 4 మాసాలుపాటు కలిసికాలం గడపవలసివచ్చింది. ప్రక్క ప్రక్కనే ఉంటూ ఉండేవాళ్లము. సన్నిహితంగా ఆయనతో ఉండినటువంటి కారణంచేత ఆయనకు నాకు ఒక విధమైనటువంటి మైత్రి, స్నేహితం ఏర్పడింది. ఆ మైత్రి స్నేహితము అప్పటినుంచికూడా ఆయన గతించేంతవరకు మా ఇద్దరిమధ్య ఉంటూవచ్చింది. ఎంతో సన్నిహితంగా ఉంటూ రాజకీయంగా కూడా మేము ఇద్దరము కూడా కలిసిఉండేదానికి దారి తీసింది. నాకు ఎంతోమంది స్నేహితులు బంధువులు ఉన్నారు. నిజంగా చెప్పవలసివస్తే, A. C. సుబ్బారెడ్డిగారు నాకు ఒక ఆత్మబంధువుగా, ప్రియమైన మిత్రులుగా నా యెడల ప్రవర్తిస్తూ వచ్చారు. చాలా సన్నిహితంగా ఉంటూ వచ్చారు. ఈ 26 సంవత్సరముల నుంచికూడా మనిషిదగ్గర కల్లాకపటం ఉండేది కాదు. నిష్కల్మషమైన మనస్సు కలవాడు. క్రోధము, ఈర్ష్య, అసూయ ఉండేటటువంటి వాడు కాదు. ఒక్కొక్కప్పుడు, కటువుగా మాట్లాడినప్పటికీ. ఆ మనిషియొక్క హృదయము చాలా విశాల హృదయము. దయాదాక్షిణ్యముగల వ్యక్తి. ఎవరు ఆశ్రయించి నప్పటికీ, వారు ఏదో విధంగా వారికి సహాయం చేసి పంపుతూ ఉండేవాడు. బహుశా మన రాష్ట్రనాయకులలో మరి ఇంతగా ప్రజలయొక్క ప్రేమ, భక్తి, గౌరవము, ఆదరాభిమానాలు చూరగొన్న వ్యక్తి, నాయకులు ఇంకొకరు లేరంటె అతిశయోక్తి కాదేమో అని నేను అనుకొంటున్నాను.

There is some kind of nobility magnanimity, grandeur in all that he did, ఏదో గొప్పతనము ఆయనలో ఉండేది. ఆయన జీవితంలో దేశము కోసం చేయగలిగినంత చేశాడు. స్వార్థరహితమైనటువంటి ప్రజాసేవ కూడా చేశాడు. ఆయన ఎక్కడ ఉన్నప్పటికి, బ్రతికిఉండగా ఆయనలో ఉన్నటువంటి ఆకర్షణీయమైన గుణాల వల్ల అశేషమైనటువంటి జనము ఆయనను చుట్టుకొని ఉండేవారు. ఆయన ఇంటి దగ్గరకు పోయినప్పటికి, నా chambers లో ఉన్నప్పటికీ, ఇక్కడ ఉన్నప్పటికీ జనము ఆయన చుట్టు మూగిఉండేవారు. అందుకనే బ్రహ్మానందరెడ్డిగారు, మరి సంజీవరెడ్డిగారు ముఖ్యమంత్రిగా ఉన్నప్పుడు ఒక ఆదేశము ఇచ్చి ఉన్నారు. A. C. సుబ్బారెడ్డిగారికి అసెంబ్లీ సమావేశము జరిగేంతకాలము వారు headquarters లోనే ఉండి అసెంబ్లీకి రావాలని. కారణం ఏమిటంటె వారు లేకపోతే ఒక్కొక్కప్పుడు quorum ఉండేదికాదు. మరి గవర్నమెంటు తరపున వారిని బలపరచేవారు తక్కువగా ఉంటారు అనే అనుమానంతో ఆ విధంగా చెప్పినారు. కారణం ఏమిటంటె, ఎక్కువమంది వారిచుట్టు ఉండేవారు కాబట్టి ఆ విధంగా చెప్పినారు. ఆయన ఒక మహావ్యక్తి అని నేను భావిస్తున్నాను. నిజంగా వారు పోవడం రాష్ట్రానికి తీరనిలోటు. కాని ఆయన జన్మసార్థకం చేసుకొన్నాడు. ధన్యుడు. పలువురు పెద్దలు చెప్పినట్లు విధి తప్పదు, జన్మించిన తరువాత పోవలసినదే. 64, 65 సంవత్సరాలు జీవించి, జీవితములో దేశము కోసం, ప్రజల కోసం చేయగలిగిన

దంతా చేసి కన్ను మూశాడు. ఆయన జీవితము సార్థకం చేసుకొన్నాడు. భగవంతుడు వారి ఆత్మకు శాంతి నొసంగుగాక. గౌరవ సభ్యులు దయచేసి 2 నిమిషాల సేపు వారి గౌరవార్థం నిలబడవలెనని కోరుతున్నాను.

The question is:—

"That this House places on record its deep sense of sorrow at the demise of Sri A. C. Subba Reddy, Minister for Home. and conveys its deep sense of sympathy to the members of the bereaved family."

The motion was adopted NEM CON all the members standing in silence for two minutes.

Mr. Speaker:— Today's questions will be taken up tomorrow. The House is adjourned as a mark of respect to the late Sri A. C. Subba Reddy.

(The House then adjourned till Half-Past-Eight of the Clock on Friday, the 22nd September 1967.)